

Universiteit Leiden

“Ooit was jij strak, slank en fit. Hoe kan het dan zijn dat je deze keuze maakt?”

De framing van obesitas in reality-televisieprogramma ‘Obese’

Masterscriptie Marike Kielman
Journalistiek en Nieuwe Media
Augustus 2014

“Ooit was jij strak, slank en fit. Hoe kan het dan zijn dat je deze keuze maakt?”

De framing van obesitas in reality-televisieprogramma ‘Obese’

Informatie

Masterscriptie Journalistiek en Nieuwe Media
Marika Kielman
1080121 // m.kielman.2@umail.leidenuniv.nl
12-08-2014

**Scriptiebegeleider
Tweede lezer**

Dr. J.P. Burger
Dr. A.W.M. Koetsenruijter

Academische Informatie

Universiteit Leiden
Faculteit der Geesteswetenschappen
Opleiding Nederlandse Taal en Cultuur

Samenvatting

Het wereldwijd toenemend aantal mensen met obesitas wordt steeds vaker als zorgwekkend gekarakteriseerd en als serieus probleem beschouwd. Samenlevingen noemen obesitas tegenwoordig in een adem met sociale problemen als armoede en verslaving. Daar waar de obesitas-aantallen stijgen, groeit ook de mate van media-aandacht voor de kwestie. Media schilderen het obesitasprobleem op diverse manieren af, door het op een bepaalde manier te *framen*. Framing heeft bewezen effecten op culturele attitudes: zo zorgt de framing van obesitas in Amerikaanse reality-tv als een moreel en dus individueel probleem, voor een toenemende negatieve houding jegens dikke mensen. Met die reden is het relevant inzicht te verkrijgen in de framing van obesitas in ook de Nederlandse media, waar tot op heden nog geen onderzoek naar is verricht.

Onderhavig onderzoek richt zich hierop, focust op het genre van reality-tv en geeft antwoord op de volgende vraag: *hoe wordt obesitas geframed in realityprogramma 'Obese'?* Een speciale interesse is er voor de vraag wie het populaire transformatieve lifestyleprogramma als verantwoordelijke voor – zowel de oorzaak als de oplossing van – het obesitasprobleem presenteert. In totaal zijn drie van de zes afleveringen uit het tweede seizoen uit 2013 geselecteerd, getranscribeerd en geanalyseerd middels een kwalitatief-interpreterende inhoudsanalyse.

Bevindingen uit eerder onderzoek tonen aan dat het een specifieke eigenschap van reality-tv is om zich tot een individualistisch frame te beperken. De resultaten van de analyse bevestigen inderdaad de verwachting van onderhavig onderzoek dat dit in 'Obese' niet anders is en laten zien waar het dit onderzoek vooral om te doen is: hoe dit frame in een andere nationale context dan tot dusver onderzocht, wordt ingevuld. 'Obese' spreekt met een alarmerende toon over obesitas. Het realityprogramma gaat in op de gevolgen die het excessieve overgewicht voor de deelnemers ervan heeft en definieert obesitas als een risico voor de gezondheid, een praktisch en ook een psychosociaal probleem. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt volgens het programma bij het individu: 'Obese' presenteert de oorzaak als een kwestie van eet- en beweeggewoonten (levensstijl) die samenhangen met denk- en gedrag patronen (mentaliteit) en negeert sociale, politieke en economische factoren. 'Obese' heeft een duidelijke boodschap: dik zijn is een keuze. In de manier waarop het de deelnemers behandelt en in beeld brengt zitten aspecten van straf en vernedering, wat bij de kijker gevoelens van walging en afschuw opwekt. Om het probleem op te lossen moeten de deelnemers de strijd aangaan. Tegen het overgewicht, maar volgens de realityshow vooral tegen zichzelf. De oplossing is volgens 'Obese' simpel; zolang de eigenaar daartoe bereid is, kan het lichaam bestuurd worden als een machine. Wanneer de deelnemers hierin slagen, is ook ruimte voor beloning en bewondering. De Nederlandse programmamakers kleuren het individualistische frame subtieler in dan hun Amerikaanse en Engelse collega's: terwijl de laatste zich niet inhouden voeren de makers van 'Obese' met grote zorg een balanceeract op waarbij ze continu het evenwicht bewaren tussen veroordeling van en sympathie voor het individu. Maar hoewel verzachtende omstandigheden het scherpe randje eraf halen, blijft het idee dat het probleem de eigen schuld van de deelnemers is bestaan.

Individuele verantwoordelijkheid wat betreft obesitas is sterk verankerd in onze maatschappij en discriminatie van dikke mensen is erg makkelijk. 'Obese' versterkt het idee dat het individu voor het obesitasprobleem verantwoordelijk is en maakt het mogelijk nog makkelijker mensen met obesitas af te keuren. Vervolgonderzoek, waarbij meer programma's, andere genres en ook andere bronnen worden betrokken, is nodig om het beeld completer te maken en uitspraken te kunnen doen over 'de framing van obesitas in de Nederlandse media' in het algemeen.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
2	Theoretisch kader	11
2.1	<i>Sociale problemen</i>	11
2.2	<i>Sociale constructie</i>	12
2.2.1	Sociale problemen en hun ‘natural history’	12
2.3	<i>Media en framing</i>	13
2.3.1	Invloedrijke rol.....	13
2.3.2	Framing.....	13
2.3.3	Frame functies	14
2.4	<i>Sociale constructie en de framing van obesitas</i>	14
2.4.1	Alarmerende toon	15
2.4.2	Wie is verantwoordelijk?	16
2.4.3	Framing in nieuwsmedia.....	17
2.4.4	Framing op ‘primetime’ televisie.....	18
2.4.5	Nationale context	20
2.5	<i>Obesitas in Nederland</i>	20
2.5.1	De situatie.....	20
2.5.2	Visie van de overheid: gezond leven is een keuze.....	21
2.5.3	Obesitas tegengaan: gezonde keuze verleidelijk maken	22
2.6	<i>Conclusie</i>	22
3	Methodologie	25
3.1	<i>Inhoudsanalyse: kwantitatief vs. kwalitatief</i>	25
3.2	<i>Analysemateriaal</i>	26
3.3	<i>Drie parallel lopende coderingsstrategieën</i>	26
3.4	<i>Grounded-theory benadering</i>	27
3.5	<i>Voor- en nadelen methode</i>	27
4	Resultaten	29
4.1	<i>Framing van het probleem</i>	29
4.1.1	Alarmerende toon	29
4.1.2	Functioneel probleem	31
4.1.3	Gezondheidsprobleem	32
4.1.4	Psychosociaal probleem	32
4.2	<i>Framing verantwoordelijkheid omtrent de oorzaak</i>	34
4.2.1	Kwestie van levensstijl.....	35
4.2.2	Kwestie van mentaliteit	38
4.2.3	Straf en vernedering	41
4.2.4	Verontschuldigende omstandigheden	42
4.3	<i>Framing verantwoordelijkheid omtrent de oplossing</i>	43
4.3.1	Aanmeten nieuwe levensstijl.....	44
4.3.2	Verandering in mentaliteit	46
4.3.3	Verontschuldigende omstandigheden	52
4.4	<i>Voice-over</i>	53
4.5	<i>Framematrix</i>	54
5	Conclusie	55
6	Discussie	57
6.1	<i>Bespreking van de resultaten</i>	57
6.2	<i>Geschetste beeld en mogelijke gevolgen</i>	59
6.3	<i>Monopoliepositie voor ‘Obese’?</i>	60
6.4	<i>Amerika, Engeland en Nederland vergeleken</i>	61
6.5	<i>Beperkingen en aanbevelingen vervolgonderzoek</i>	62
	Literatuurlijst	65

1 Inleiding

Het aantal mensen met obesitas neemt wereldwijd toe. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) wijst op de ‘epidemische’ vormen die overgewicht aanneemt. Behalve in de welvarende wereld, is overgewicht ook in andere delen van de wereld – die altijd geassocieerd zijn met ondervoeding – actueel (Dagevos & Munnichs, 2007, p. 12). ‘Overvoeding’ is vandaag de dag van vergelijkbare omvang als ondervoeding: de schatting is dat er meer dan een miljard gezette mensen zijn, terwijl er op hetzelfde moment een gelijk aantal mensen minder dan een dollar per dag te besteden heeft (Fresco, geciteerd in Dagevos & Munnichs, 2007, p. 12). Nederland blijft niet achter in de trend, in tegendeel: de cijfers laten zien dat Nederland met een verschil van iets meer dan 10 jaar de Amerikaanse situatie achterna gaat (Dagevos & Munnichs, 2007, p. 12).

Wanneer de stijgende aantallen van obesitas en overgewicht als zorgwekkend worden gekarakteriseerd, is er meestal op grote schaal sprake van instemming. De Nederlandse overheid heeft obesitas uitgeroepen tot een van de speerpunten van het preventiebeleid en laat hiermee zien dat ze het als een serieus probleem beschouwt (Dagevos & Munnichs, 2007, p. 13). Obesitas wordt tegenwoordig in een adem genoemd met sociale problemen als armoede, verslaving, mensenhandel en orgaandonatie.

Parallel met het groeiende aantal mensen met obesitas is er ook steeds meer media-aandacht voor de kwestie. Er zou gezegd kunnen worden dat deze aandacht voor obesitas zelf epidemische vormen aanneemt. Media spelen een belangrijke rol bij de definiëring van een sociaal probleem. Ze hebben de macht om bepaalde issues voor sociale aandacht te selecteren en daarmee de agenda te beïnvloeden voor zowel beleidsmakers als het gewone publiek. Ook *framen* media een issue op een specifieke manier. De framingtheorie (Van Gorp, 2007, p. 13) gaat ervan uit dat kwesties en gebeurtenissen betekenis krijgen door de invalshoek – of het *frame* – die een tekst hanteert om ze te belichten. Media beïnvloeden hiermee niet alleen waarover mensen moeten denken, maar ook wat ze hier van moeten vinden. In het bijzonder beïnvloeden media wie men als verantwoordelijke voor het probleem moet zien – dit is een van de standaardfuncties van een frame.

Framing heeft een aantal bewezen effecten, waaronder op het beleid tegenover het onderwerp van de media-aandacht (Shugart, 2001, p. 635). Hoe media verantwoordelijkheid definiëren is belangrijk omdat het de algehele beleidsaanpak kan vormgeven, vooral het gebied van de samenleving waar de inzet om te veranderen moet worden toegepast (Salmon, geciteerd in Kim & Willis, 2007, p. 359). Framing kan daarnaast culturele attitudes tegenover een kwestie beïnvloeden. Onderzoek laat dit zien: doordat de makers van reality-tv over afvallen – ook wel transformatieve lifestyleprogramma’s genoemd – gewichtsverlies inaccuraat afschilderen en individuele verantwoordelijkheid voor het obesitasprobleem onderstrepen, nemen zogenaamde ‘anti-fat’-attitudes toe wanneer kijkers hieraan worden blootgesteld (Domoff et al., 2012, p. 996).

Tot zover beperkt onderzoek naar de framing van obesitas in nieuwsmedia en andere genres zoals reality-tv zich grotendeels tot Amerika, waar obesitas en de obesitasepidemie al meer dan twintig jaar speerpunten zijn. Van Gorp (2007, p. 14) laat zien dat frames gekoppeld zijn aan vertrouwde culturele fenomenen, hierin schuilt het persuasieve potentieel ervan. Nationale context speelt dus een rol; verschillende landen kunnen dezelfde kwesties op verschillende manieren framen. De framing van obesitas is, voor zover bekend, nog niet in Nederland onderzocht. Onderhavig onderzoek gelooft dat het daarom – in combinatie met de bewezen effecten van framing – relevant is dit onder de loep te nemen en na te gaan of Nederland zich onderscheidt van Amerika en eventueel andere landen. De interessante uitkomsten van het onderzoek van

Domoff et al. (2012) hebben de belangstelling voor reality-tv en transformatieve lifestyleprogramma's gewekt. Er is voor dit onderzoek dan ook gekozen om een reality-televisieprogramma met een groot bereik aan een analyse te onderwerpen: 'Obese'. Van 'Obese' zijn inmiddels twee seizoenen op *primetime* televisie geweest. In het RTL-programma staat in elke aflevering een individu met obesitas centraal – in totaal zijn er zes afleveringen en dus ook zes deelnemers per seizoen. Een team waaronder een personal trainer volgt en begeleidt deze een jaar lang, de deelnemers gaan met 'Obese' een traject in met als doel zoveel mogelijk gewicht te verliezen. Kijkcijfers van ruim een miljoen zijn eerder regel dan uitzondering en daarmee is 'Obese' een invloedrijk programma. De onderzoeksvraag in onderhavig onderzoek luidt als volgt:

Hoe wordt obesitas geframed in realityprogramma 'Obese'?

Hoe het programma de vraag presenteert wie verantwoordelijk is voor zowel het veroorzaken als het oplossen van het obesitasprobleem krijgt speciale aandacht. Aangezien dit een van de standaardonderdelen van een frame is zal het antwoord op deze vraag automatisch naar voren komen wanneer het onderzoek de centrale vraagstelling beantwoordt.

De onderzoeksvraag vraagt om de uitvoering van een inhoudsanalyse. Informatie over deze methode, waarin duidelijk wordt voor welke soort inhoudsanalyse is gekozen, komt aan bod na het theoretisch kader. Dit kader gaat in op bestaande literatuur over sociale problemen, framing en wat er bekend is over de framing van obesitas. Na de methodologische onderbouwing biedt dit rapport ruimte voor een verslag van de analyseresultaten. De conclusie volgt hier direct op en geeft antwoord op de vragen die dit onderzoek stelt. Waar de conclusie ingaat op pure observaties, is de discussie tot slot het hoofdstuk dat meer interpretatief op de resultaten ingaat en aandacht heeft voor beperkingen en mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

2 Theoretisch kader

Dit theoretisch kader begint breed bij sociale problemen in het algemeen. Het stipt aan wat een sociaal probleem precies is – een voorbeeld geven is gemakkelijk maar een definitie veelal niet – en wat iets tot een sociaal probleem maakt. Het kader biedt inzicht in de opeenvolgende fasen die meestal voorkomen bij sociale problemen en de invloedrijke rol voor de media die hierin is weggelegd. Media hebben een duidelijke rol in de framing van de discussie rondom sociale problemen; aan dit concept besteedt het kader ook aandacht. Vervolgens gaat het van breed naar specifiek wanneer de aandacht verschuift naar obesitas als sociaal probleem en de framing hiervan. De vraag wie voor het probleem verantwoordelijk is staat in veel bestaand framingonderzoek naar obesitas centraal. Dit hoofdstuk laat zien hoe nieuwsmedia en zogenaamde ‘transformatieve lifestyleprogramma’s’ op ‘primetime’ televisie de framing van deze verantwoordelijkheid vormgegeven en hoe dit samenhangt met nationale context. Het laatste deel van het theoretisch kader schetst, voordat ingegaan wordt op de methodologie, een idee van obesitas in Nederland: de situatie zoals deze nu is en de visie van overheid en maatschappij omtrent de verantwoordelijkheid voor het obesitasprobleem.

2.1 Sociale problemen

Mensen kunnen doorgaans moeiteloos enkele voorbeelden van sociale problemen noemen. Het is precies zoals Joel Best in zijn boek *‘Social Problems’* omschrijft: de meeste mensen hebben een ‘common sense notion’ van wat de term betekent (Best, 2007, p. 3). De term definiëren blijkt echter een stuk lastiger. Wanneer men hier een poging toe doet, omschrijft men sociale problemen over het algemeen als omstandigheden die op een bepaalde manier de maatschappij schaden, die het welzijn van de leden van een maatschappij ondermijnen of als gevallen van publieke controverse, zo stelt Best (2007, pp. 3-4) vast. Deze benadering, waarbij men sociale problemen dus karakteriseert als schadelijke omstandigheden, wordt ook wel de objectivistische benadering genoemd – de benadering probeert de definitie immers uit te drukken in termen van objectief meetbare karakteristieken van omstandigheden.

Zodra sociale problemen aangeduid worden als schadelijke omstandigheden, kan net zo lang worden rondgekeken totdat een schadelijke toestand gesignaleerd wordt om deze vervolgens als sociaal probleem te benoemen. Echter: een samenleving die omstandigheden als schadelijk beschouwt identificeert deze niet altijd ook als sociale problemen. Waar bijvoorbeeld racisme tegenwoordig als sociaal probleem beschouwd wordt, achtten samenlevingen in andere tijden en plaatsen racistische praktijken als normaal, zoals de dingen hoorden te zijn (Best, 2007, p. 5).

Dit illustreert de tekortkoming van de objectivistische benadering en maakt het moeilijk te betogen dat er inderdaad een objectieve standaard is om te kunnen bepalen wat een sociaal probleem is en wat niet. Daarbij kunnen heel verschillende, misschien zelfs tegenstrijdige objectieve standaarden gebruikt worden in de identificatie van een situatie als sociaal probleem. Bovendien is niet duidelijk wat precies ‘schadelijk’ is, waarmee objectieve definities van sociale problemen in de praktijk vaak zo vaag zijn dat ze zo goed als betekenisloos zijn, aldus Best (2007, p. 8)

De objectivistische benadering kan dus duidelijk niet rekenen op de support van Joel Best. Hij stelt: “The point is not so much that some conditions cause harm, but that people think of some conditions as being harmful” (Best, 2007, p. 8). Of men iets wel of niet als sociaal probleem ziet, hangt af van het subjectieve gevoel dat mensen hebben: een situatie is pas een sociaal probleem als mensen het als zodanig *beschouwen*. Deze subjectivistische benadering houdt er rekening mee dat mensen het vaak oneens zullen zijn over wat ze als sociale problemen moeten beschouwen. Ook wijst Best (2007, p. 9) erop dat sociale problemen zullen komen en gaan. In wel-

ke richting een subjectief gevoel wijst heeft namelijk alles te maken met het referentiekader van een persoon; aangezien referentiekaders verder ontwikkelen zullen daarmee ook subjectieve oordelen en dus sociale problemen veranderen.

Het zijn dus niet de objectieve eigenschappen van een sociale situatie die iets een sociaal probleem maken, maar de subjectieve reacties op die situatie. Best (2007, p. 14) legt uit dat sociale problemen daarom eigenlijk gezien moeten worden als een proces en gedefinieerd moeten worden als inspanningen om bezorgdheid op te wekken over bepaalde omstandigheden in de samenleving.

2.2 Sociale constructie

Sociale problemen zijn sociaal geconstrueerd. Best (2007, p. 11) verwijst in zijn uitleg van wat dit precies betekent naar Berger en Luckmann, die de term in 1966 introduceerden in de sociale wetenschap. Met sociale constructie bedoelen de sociologen de manier waarop mensen betekenis toekennen aan de wereld. Als mens gebruiken we taal; taal is essentieel voor ons begrip van de wereld om ons heen. Taal is veranderlijk: terwijl mensen nieuwe dingen leren over de wereld bedenken ze woorden met nieuwe betekenissen. Ze creëren, of *construeren*, op deze manier onophoudelijk nieuwe inzichten in de wereld om hen heen. Taal is een belangrijk gereedschap voor het construeren van collectieve werkelijkheden. Mensen brengen concepten en beelden actief tot stand, in gezamenlijke omgang met zowel elkaar als de wereld. Met die reden wordt er dan ook naar gerefereerd als sociale constructie.

Kort samengevat gaat de theorie van Berger en Luckmann (in Best, 2007, p. 12), het sociaal constructivisme, ervan uit dat alle verschijnselen sociale constructies zijn; dat wil zeggen dat een bepaalde omstandigheid alleen ervaren wordt als iets dat werkelijk bestaat, omdat de samenleving er een – over het algemeen impliciete – afspraak over heeft gemaakt. Hoewel dit ruim is opgevat is de kern duidelijk: sociale problemen zijn sociale constructies; en wat de omstandigheden die geconstrueerd zijn als sociale problemen gemeen hebben is precies die constructie.

2.2.1 Sociale problemen en hun 'natural history'

Best stelt dat de studie naar een sociaal probleem een analyse vereist van hoe en waarom mensen iets als problematisch zijn gaan beschouwen; hoe die zienswijze naar voren is getreden en zich heeft verspreid. Om dat te kunnen doen is het praktisch inzicht te hebben in wat Best (2007, p. 17) de *natural history* van sociale problemen noemt. De term refereert naar een opeenvolging van fasen die meestal voorkomen bij sociale problemen – in veel verschillende gevallen (Best, 2007, pp. 17-23):

In de eerste fase van *claimsmaking* zijn er zogenaamde *claimsmakers* actief die *claims* verspreiden over een bepaalde toestand; dat wil zeggen dat er een groep mensen is die beweert dat er een verontrustende situatie is die de samenleving als sociaal probleem moet herkennen en dat de overheid iets aan dat probleem moet doen.

Berichtgeving in de media is het doel van de claimsmakers en het tweede stadium. Verhalen en foto's in kranten en tijdschriften, evenals reportages op radio en televisie kunnen zowel het publiek als beleidsmakers meer bewust van de uitgesproken claims maken. Ofwel direct via de claimsmakers, ofwel indirect door berichten in de media: het grote publiek pikt de claims op en geeft er – onvermijdelijk – reacties op.

Het vierde stadium is vervolgens beleidsvorming. Sociaal beleid is het middel dat de maatschappij zich eigen maakt om verontrustende omstandigheden aan te pakken. Claimsmakers, evenals

berichtgeving in de media en de publieke opinie beïnvloeden beleidsmakers, maar hun eigen overwegingen spelen uiteraard ook een belangrijke rol.

Het vijfde stadium omvat het door Best genoemde *social problems work*. Claimsmakers, de media en het publiek bespreken sociale problemen in behoorlijk abstracte en theoretische termen. *Social problem workers* pakken ze aan als praktische zaken en voeren beleid door.

Tot slot is er in de natural history zoals Joel Best deze omschrijft stadium zes: het stadium waarin het probleemproces reacties ontvangt. Klachten en vragen leiden vaak tot nieuwe claims, waardoor het sociaal probleemproces weer van voor af aan begint.

2.3 Media en framing

2.3.1 Invloedrijke rol

De rol van de media in het zojuist besproken proces is toonaangevend. Best (2007, pp. 156-157) spreekt van een 'especially visible role': "Outsider claimsmakers view media coverage as almost essential for making the public and policymakers aware of their claims. [...] Media coverage remains the easiest way for most people to learn about social problems." Best (2007, p. 158) legt uit dat de media constant feedback krijgen. Ze maken zich druk om de reacties van hun publiek: zijn mensen wel geïnteresseerd in het nieuws of de entertainment die ze produceren? Ook is het goed mogelijk dat ze feedback krijgen van claimsmakers die al dan niet tevreden zijn over de berichtgeving van beleidsmakers, die het werk van de media ofwel ondersteunen ofwel aanvechten. Met die reden stelt Best (2007, p. 158) dat de mensen die in de media werken niet gezien moeten worden als 'all-powerful', als mensen die in staat zijn te kunnen dicteren wat anderen denken. Ze zijn eerder verbonden met – en worden beïnvloed door – de andere actoren in het sociaal probleemproces.

Dicteren is inderdaad een zwaar woord, maar uit eerdere onderzoeken blijkt dat media rond sociale problemen wel degelijk een invloedrijke rol hebben. Een onderzoek van Monaghan, Hollands en Pritchard (2010, p. 37) legt de verschillende actoren bloot die een rol spelen in de constructie van obesitas als sociaal probleem. De onderzoekers kijken specifiek naar 'those who make fatness into a correctable health problem'. De media kunnen in dit rijtje niet ontbreken. De auteurs verwijzen naar een onderzoek van Critcher (in Monaghan et al., 2010, p. 50), die concludeert dat de media een centrale rol spelen in het trekken van publieke aandacht naar en het typeren van sociale problemen, waarmee ze de gewichtigheid ervan vermeerderen en versterken. Andere onderzoeken die Monaghan en zijn medeonderzoekers aanhalen benadrukken dat media-aandacht behalve dat het een probleem versterkt, ook zorgt voor een eerste inventarisatie van verhalen en feiten over een fenomeen en daarmee het begrip van mensen vormt (Saguy & Almeling, geciteerd in Monaghan et al., 2010, p. 51). Met betrekking tot het obesitasprobleem stellen Monaghan et al. (2010, p. 51): "This is not to suggest that media coverage is somehow 'responsible' for the obesity epidemic, or is homogeneous in its form or effects, but that it has a clear role in framing the debate and providing limited discourses about 'fatness' to audiences."

2.3.2 Framing

Volgens deze laatste onderzoekers zijn de media dus verantwoordelijk voor de 'framing' van de discussie over obesitas. Er bestaan meerdere definities van deze term; onderzoek naar framing wordt gekenmerkt door theoretische en empirische 'vaagheid'. Er zijn meerdere vage conceptualisaties, waardoor de term herhaaldelijk is gebruikt om soortgelijke, maar duidelijk verschillende benaderingen te benoemen (Scheufele, 1999, p. 103). Een enkele algemeen aanvaarde definitie ontbreekt. Een van de grondleggers van de framingtheorie, Ervin Goffman (1974, pp. 10-11), karakteriseert een frame als volgt: "I assume that definitions of a situation are build up in

accordance with principles of organization which govern events – at least social ones – and our subjective involvement in them; frame is the word I use to refer to such of these basic elements as I am able to identify.” In andere woorden: frames zijn fundamentele cognitieve structuren die de perceptie en weergave van de werkelijkheid begeleiden. Frames zijn volgens Goffman (1974, p. 21) ‘schemata of interpretation’, die het mogelijk maken om iets dat anders een betekenisloos aspect van een tafereel of situatie zou zijn een betekenis te geven. Het staat de gebruiker ervan toe om een schijnbaar oneindig aantal concrete gebeurtenissen te lokaliseren, identificeren en labelen. Best (2007, p. 68) heeft het wanneer hij over sociale problemen praat ook over framing en legt uit dat een frame een sociale beweging in een grotere context plaatst, ‘like a frame around a picture’. Een frame zoekt de belangrijkste kwesties en accentueert deze, zodat ze gemakkelijk te begrijpen zijn.

Voor onderhavig onderzoek is het relevant te kijken naar framing in relatie met de media. Koetsenruijter en Vanderveen (2011, p. 244) geven een definitie waarbij framing naast de manier waarop een maatschappij betekenis geeft aan sociale fenomenen, ook gedefinieerd wordt als de manier waarop media retorische hulpmiddelen gebruiken om deze fenomenen af te schilderen. Een meer gedetailleerde uitleg biedt Entman (1993, p. 52): “Framing essentially involves selection and salience. To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described.” Framing refereert dus naar het proces waarin de media bepaalde aspecten van de realiteit selecteren en meer laten opvallen, terwijl ze andere aspecten achterwege laten. Concreet betekent dit dat teksten stukjes informatie meer in het oog laten vallen door plaatsing of herhaling, of door ze te associëren met cultureel bekende symbolen (Entman, 1993, p. 53). Dit geldt natuurlijk ook voor beeldmateriaal; deze bevatten vaak elementen die fungeren als retorische middelen om ze overtuigender te maken. Hetzelfde onderwerp kan op verschillende manieren ‘geframed’ worden. De media presenteren nieuws in wat Kim en Willis (2007, p. 362) ‘easy-to-understand interpretive packages’ – oftewel frames – noemen, om zo de complexiteit van problemen te verminderen voor hun publiek. Door het gebruik ervan worden we aangemoedigd om woorden, zinnen of beelden op een specifieke manier te interpreteren (Koetsenruijter & Vanderveen, 2011, p. 244). Op deze manier vertellen de media ons niet alleen wat te denken, maar ook hoe te denken (Kim, Scheufele & Shanahan, 2002, p. 21). Daarmee reflecteren de media niet simpelweg het bestaan van sociale fenomenen, maar in plaats daarvan creëren – of construeren – ze deze (Boero, 2013, p. 371).

2.3.3 Frame functies

Een frame is wat Van Gorp (2007, p. 73) noemt een overtuigende uitnodiging of een stimulus om een verhaal op een bepaalde manier te lezen. De onderzoeker stelt, in lijn met Entman (1993, p. 52), dat een frame vier onderdelen of functies heeft (2007, p. 73). Een frame zorgt ervoor dat een aantal zaken gemakkelijker in de gedachten van de ontvanger opkomen: een specifieke definitie van een gebeurtenis of probleem, de causale verantwoordelijkheid, een handelingsperspectief en een moreel oordeel over een persoon – Entman (1993, p. 52) noemt dit een evaluatie van de ‘causal agent’. De invloed van de media op de constructie van een sociaal probleem wordt hiermee heel concreet.

2.4 Sociale constructie en de framing van obesitas

Nu duidelijk is waar we over praten als het gaat om sociale problemen en framing, gaat deze paragraaf in op de sociale constructie en framing van het sociale probleem dat in onderhavig onderzoek centraal staat: obesitas.

2.4.1 Alarmerende toon

Naast de voortdurende focus op roken, is overgewicht – of obesitas – inmiddels de ‘welvaartsziekte’ van de maatschappij waar de meeste aandacht naar uitgaat (Pieterman, 2007, p. 309). Obesitas is naar voren getreden als een sociaal probleem. Hoewel er verschillende probleemdefinities zijn – obesitas als een cosmetisch probleem, obesitas als een last voor het openbare gezondheidszorgstelsel, obesitas als een economische kostenpost voor de maatschappij – wordt het obesitasprobleem het meest gedefinieerd als risico voor de gezondheid (Hilton, Patterson & Teyhan, 2012, p. 1691). Het probleem wordt op de meest dramatische manieren beschreven. Zo beweert de World Health Organization (WHO) dat obesitas een chronische ziekte betreft die inmiddels verspreid is als een wereldwijde epidemie (Pieterman, 2007, p. 309). Op de website van het WHO is de volgende tekst te lezen:

“At the other end of the malnutrition scale, obesity is one of today’s most blatantly visible – yet most neglected – public health problems. Paradoxically coexisting with undernutrition, an escalating global epidemic of overweight and obesity – ‘globesity’ – is taking over many parts of the world. If immediate action is not taken, millions will suffer from an array of serious health disorders.”

(World Health Organization [WHO], z.d.)

In de Amerikaanse media is aandacht voor obesitas niet nieuw: obesitas en de obesitasepidemie zijn al meer dan twintig jaar speerpunten en het ziet er niet naar uit dat deze aandacht aan het verzwakken is. De belangstelling voor obesitas is de afgelopen jaren ook overgeslagen op andere delen van de wereld (Boero, 2013, p. 371). Onderzoek naar deze media-aandacht is minder ‘oud’: sociale wetenschappers zijn nu pas begonnen een inhaalslag te maken om deze ongeken- de aandacht in context te kunnen plaatsen (Boero, 2013: 372). Ook beperkt het onderzoek zich tot op heden vooral tot de Verenigde Staten. Het overheersende thema in dit onderzoek is de framing van obesitas en de constructie van obesitas als sociaal probleem door de media.

Te zien is dat hoewel er twee ‘kampen’ zijn – tegenover de zogenaamde *alarmisten*, die de obesitasepidemie gekarakteriseerd hebben als een ‘looming global health catastrophe’, staan de *sceptici*, die betogen dat de gevolgen van toenemende obesitas ofwel sterk overdreven, ofwel onduidelijk zijn (Gard, 2011, p. 38) – inderdaad vooral de visie van een kamp in de media naar voren komt. Boero (2007: 372) evalueerde recent (sleutel)onderzoek op het gebied van de representatie van obesitas in de media en concludeerde dat onderzoekers in de regel observeren dat de algemene toon in berichtgeving alarmerend is en zonder kritiek het bestaan van een ‘obesitasepidemie’ als uitgangspunt genomen wordt. Hiermee wordt berichtgeving over alternatieve frames in feite onmogelijk gemaakt – alternatieve frames komen slechts naar voren wanneer ze in diskrediet worden gebracht (Boero, 2007: 372).

Saguy en Almeling (2008, p. 63) vonden bewijs dat nieuwsmedia ‘vet op het vuur’ gooien doordat ze, vergeleken met de wetenschappelijke onderzoeken waarover ze berichten, meer suggestieve of provocerende taal gebruiken om de vermeende crisis van toenemende obesitas te bespreken. Specifiek gebruikte woorden zijn ‘epidemie’ of ‘oorlog’ (Saguy & Almeling, 2008, p. 64). Nieuwsmedia zijn zo verantwoordelijk voor het aanwakken van (de discussie rondom) het obesitasprobleem, zo stellen de onderzoekers. Ook zagen ze dat nieuwsmedia extreme voorbeelden gebruiken om overgewicht en obesitas te illustreren, waardoor de zogenaamde obesitasepidemie groter lijkt dan deze daadwerkelijk is.

2.4.2 Wie is verantwoordelijk?

Onderzoek naar de framing van obesitas heeft verder vooral betrekking op de framing van de verantwoordelijkheid. Lawrence (2004, p. 57) beweerde enige tijd geleden al dat het opkomende debat over obesitas koers zou zetten naar de vraag wie of wat verantwoordelijk is voor het veroorzaken en 'genezen' van de groeiende 'epidemie'. Dat is terug te zien in de berichtgeving over het onderwerp, zo blijkt uit diverse framingonderzoeken.

Boero (2013, p. 373) vindt in haar evaluatie van diverse onderzoeken bevestiging voor wat ze zelf in 2007 ook concludeerde: de framing van obesitas – ook als het over de vraag gaat wie verantwoordelijk voor het probleem is – is inderdaad tegenstrijdig. Obesitas wordt tegelijkertijd geframed als een medisch, genetisch of omgevingsprobleem dat buiten de controle van een individu ligt *en* als een probleem van individuele zelfbeheersing en weerstandsvermogen (Boero, 2013, p. 373). Ze haalt haar eigen onderzoek uit 2007 aan waaruit blijkt dat de New York Times obesitas tussen 1990 en 2001 framede als 'out of control', een probleem van cultuur en omgeving, formuleerde in de taal van traditionele biomedische epidemieën en toch als een probleem dat simpelweg kan worden opgelost door gezond verstand. Volgens Boero verschijnen de tegenstellingen in deze frames probleemloos omdat onze 'pre-existing, individualized, raced and gendered understandings of fatness', deze paradoxen onzichtbaar maken (Boero, 2013, p. 372).

Lawrence (2004, p. 61) zag dat vooral de medische en farmaceutische industrie obesitas framen als een biologische stoornis (een ziekte of genetische stoornis) die kan worden begrepen en genezen door wetenschap. De onderzoeker noemt ter illustratie een quote van een obesitaswetenschapper over mensen met obesitas in de New York Times: "...It's not their fault. They're *designed* to get fat" (Lawrence, 2004, p. 62).

Obesitas begrijpen als een probleem van individueel gedrag is echter het meest gebruikelijk, aldus Lawrence (2004, p. 62). Veel mensen zien overgewicht namelijk als het gevolg van het innemen van meer voedsel dan verbrand wordt. Saguy en Almeling (2008, p. 64) zagen dat nieuwsmedia de schuld voor overgewicht vaker toeschrijven aan het individu dan de wetenschap dat doet. Een oorzaak vonden ze deels in het feit dat verslaggevers een selectieve aandacht hebben voor wetenschappelijk onderzoek dat zich het beste leent voor dramatisering en met een focus op individuele schuld. De berichtgeving die hieruit volgt focust vooral op voedingskeuzes en zittende levensstijlen (Saguy & Almeling, 2008, p. 67). Kim en Willis (2007, p. 373) deden ook onderzoek naar de framing van de verantwoordelijkheid en ondervonden eveneens dat nieuwsmedia meer focus leggen op individuen dan op de maatschappij. Persoonlijke oorzaken worden veel vaker genoemd dan dat men verantwoordelijkheid toeschrijft aan de maatschappij. Ook wanneer de media over oplossingen berichten, verwijzen ze vaker naar het individu. Kim en Willis vinden het belangrijk op te merken dat de nadruk op persoonlijke verantwoordelijkheid veel groter is bij het presenteren van oplossingen dan bij het bespreken van oorzaken.

Het frame dat obesitas naar voren brengt als een omgevingsprobleem plaatst individuele keuze in een grotere context van omgevingsinvloeden en beleidskeuzes (Lawrence, 2004, p. 62). Een slechte omgeving kan bijvoorbeeld niet voldoende de mogelijkheid bieden om te bewegen en/of gezond te eten. Lawrence (2004, p. 63) haalt als voorbeeld het frame aan van de vaak geciteerde expert Dr. Kelly Brownell en noemt dit 'the hardest-hitting version of the environmental frame'. De auteur van het boek *'Food Fight'*, daagt alternatieve frames uit door te beweren dat Amerika lijdt onder wat hij noemt een 'toxic food environment' (Brownell, geciteerd in Lawrence, 2004: 63). Kim en Willis (2007, p. 373) ontdekten dat hoewel media de voedselindustrie redelijk vaak noemen als een oorzaak van obesitas – het was in hun onderzoek de meest genoemde maatschappelijke oorzaak – ze oplossingen zoeken in voorlichting in plaats het opstellen van voor-

schriften voor de industrie. De onderzoekers verwijzen naar de theorie van Salmon (geciteerd in Kim & Willis, 2007, p. 373) voor een verklaring hiervoor, die ervan uitgaat dat veel maatschappelijke oplossingen als te radicaal beschouwd kunnen worden – politiek of economisch gezien. Om die reden bestaat er een reële kans dat de berichtgeving deze niet noemt, maar in plaats daarvan minder dramatische maatregelen bespreekt.

Boero (2013, p. 373) ontdekte in haar evaluatie verder dat er een toenemende focus is op specifieke populaties van obesitaspatiënten. Uit eigen onderzoek, maar ook uit andere studies blijkt dat media zich concentreren op raciale en etnische minderheden, kinderen en armen. De gebruikte frames komen overeen met die in artikelen zonder speciale focus op een populatie; er is vooral plaats voor individuele frames. Wel wordt er op het vlak van beleidsaanbevelingen meer nadruk gelegd op de noodzaak van actie van de overheid en de industrie. Er is een uitzondering: wanneer het over obesitas bij kinderen gaat, wordt de schuld niet bij het individu maar bij de ouders en – ironisch genoeg – bij de media zelf gelegd.

De conclusie van Boero (2013, p. 373) over de framing van obesitas – in de Verenigde Staten – is helder: hoewel onderzoeken naar de mediaframing van obesitas diverse frames benadrukken, zijn alle onderzoeken het erover eens dat obesitas als een resultaat van individuele keuze het meest dominante en vaak het overheersende frame is in berichtgeving die in eerste instantie minder individualistische frames lijkt te ondersteunen.

2.4.3 Framing in nieuwsmedia

De onderzoeken die Boero (2013) evalueert richten zich specifiek op *nieuwsmedia*. Het onderzoek van Kim en Willis (2007) richt zich hier ook op en stipt een interessant punt aan: nieuwsmedia worden vaak bekritiseerd omdat ze belangrijke gezondheidsproblemen reduceren tot kleine problemen van individueel niveau (Montgomery, geciteerd in Kim & Willis, 2007, p. 361). Het ligt in de aard van nieuwsmedia om sociale verantwoordelijkheid te negeren en in plaats daarvan individuele oorzaken en oplossingen te benadrukken; in dat opzicht zijn de conclusies van Boero (2013) dan ook niet verwonderlijk.

In nieuwsmedia, en in het bijzonder televisienieuws, is vooral sprake van *episodische* framing (Iyengar, geciteerd in Kim & Willis, 2007, p. 361). Bij episodische framing wordt er een verhaal verteld, dat een probleem presenteert als een bijzonder evenement of een persoonlijke zaak. Het staat tegenover *thematische* framing, dat een probleem in een grotere en abstractere sociale context plaatst. De theorie van Gitlin (geciteerd in Kim & Willis, 2007, p. 361) legt uit dat media in episodische presentaties belangrijke sociale problemen – vaak ten onrechte – aanzien voor ‘little human-interest stories’. Volgens deze theorie distantiëren media hier problemen van grotere, sociale, politieke en economische factoren zien ze deze als persoonlijk van aard.

Met deze aanname in het achterhoofd keken Kim en Willis (2007, p. 362) naar de verschillen in framing van obesitas in kranten en televisie; de onderzoekers verwachtten dat televisie meer focust op persoonlijke oorzaken en oplossingen voor het obesitasprobleem dan kranten. Die verwachting kwam deels uit. Wat betreft de framing van de verantwoordelijkheid voor het veroorzaken van het probleem, vonden de onderzoekers geen significante verschillen tussen televisie en kranten. Beide hebben een gelijke focus op persoonlijke en maatschappelijke oorzaken. Echter wanneer er wordt gesproken over hoe het probleem op te lossen, blijkt dat televisie de focus meer op persoonlijke verantwoordelijkheid legt dan kranten. Kranten leggen hun focus meer bij maatschappelijke oplossingen (Kim & Willis, 2007, p. 372). De onderzoekers refereren naar Wallack et al. (in Kim & Willis, 2007, p. 373) wanneer ze hierover het volgende zeggen: “Television is a storyteller. It may be in this act of telling stories that television displaces its attention away from social conditions, and instead focuses more on individual accountability.”

2.4.4 Framing op 'primetime' televisie

Een onderzoek van Inthorn en Boyce (2010) dat de framing van obesitas in programma's op *primetime* televisie in Engeland analyseerde, laat zien dat voorgaande niet alleen voor televisienieuws geldt. Het onderzoek selecteerde programma's als 'Drastic Gastric', 'French Fat Swap', 'Half Ton Hospital', 'Three Fat brides', 'I Know What You Ate Last Summer' en 'World's Biggest Boy' (Inthorn & Boyce, 2010, p. 85). Twee derde hiervan - 19 van de in totaal 28 televisieprogramma's - is wat Inthorn en Boyce (2010, p. 85) noemen een 'transformatief lifestyleprogramma' en valt binnen het genre reality-tv. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat in de verslaglegging van obesitas op primetime televisie maatschappelijke, politieke en economische factoren ofwel geminimaliseerd ofwel geheel genegeerd worden. De onderzoekers zagen dat televisienarratieven zich in plaats daarvan focussen op individuen en hun verantwoordelijkheid om de controle te nemen over hun eigen lichaam (Inthorn & Boyce, 2010, p. 95).

De resultaten van het onderzoek laten zien dat er een centrale stelling in de programma's te vinden is, namelijk dat obesitas een kwestie is van zelfbeheersing. De rol van de overheid aangaande verantwoordelijkheid wordt maar zelden genoemd, het is het individu dat actie moet ondernemen (Inthorn & Boyce, 2010, p. 89). Ook zagen Inthorn en Boyce (2010, p. 90) dat de programma's beheersing van gewicht neerzetten als een simpel proces, alsof de programmadeelnemers met een paar gemakkelijk te volgen stappen hun gewicht onder controle kunnen krijgen. Een lichaam met obesitas wordt gezien als een lichaam waarover geen controle is en geïdentificeerd als onbeschaafd en 'management gone wrong' (Beckmann, geciteerd in Inthorn & Boyce, 2010, p. 95).

Advies wordt veelal gegeven door experts, is buitengewoon simpel en gemakkelijk te volgen. Wanneer experts de obesitaspatiënten vertellen wat ze moeten doen om weer gezond te worden, zorgen ze er bovendien voor dat deze zich schuldig of vernederd voelen - met name in lifestyleprogramma's. Niet alleen krijgen ze advies; de obesitaspatiënten worden publiekelijk berispt. Toespraken van experts wijken zelden af van een combinatie van schaamte of vernedering met 'gezondheidsfeiten', afschuw wordt openlijk getoond. Simplistische maar tegelijkertijd emotioneel pijnlijke methoden worden ingezet om patiënten de controle over hun lichaam te laten herpakken (Inthorn & Boyce, 2010, p. 93). Televisie kan volgens de onderzoekers doen wat de overheid niet kan: 'it can attempt to shame us into action' (Inthorn & Boyce, 2010, p. 95). De programma's overschrijden hiermee meerdere grenzen, aldus de onderzoekers: "Lifestyle programmes like these openly break the code of (assumed) objectivity, balance and neutrality which are found in journalistic health reporting" (Inthorn & Boyce, 2010, p. 94).

De onderzoekers zagen dat televisie obesitas construeert als een morele kwestie. Het lichaam met overgewicht is op televisie het object van spot en afschuw in plaats van een publiek gezondheidsprobleem. Televisieprogramma's functioneren als 'instructional devices that encourage self-responsibility, self-entrepreneurialism, and self-improvement as a neoliberal form of governance' (Bratich, geciteerd in Inthorn & Boyce, 2010, p. 84). Volgens Bratich, maar ook Palmer (in Inthorn & Boyce, 2010, p. 84) is dit specifiek een eigenschap van reality-tv. Het onderzoek van Inthorn en Boyce bevestigt de bevindingen van deze onderzoekers, maar suggereert ook dat de focus op individuele verantwoordelijkheid en wat de onderzoekers noemen 'the shaming of the obese body' niet beperkt is tot dit genre. Programma's die gebruik maken van documentaire conventies en actualiteitenprogramma's zijn ook plaatsen waar zich een neoliberale benadering ten opzichte van gezondheid voordoet (Inthorn & Boyce, 2010, p. 84). En hoewel lifestyleprogramma's opener en grover zijn in het moraliseren van obesitas, construeren journalistieke programma's zoals 'Half ton hospital' obesitas ook als bespottelijk, lach-

wekkend, potsierlijk en sociaal onacceptabel. Dit programma maakt bijvoorbeeld veel gebruik van *bottom-up* shots van een patiënt die fastfood eet, waardoor lichamen groter lijken dan ze zijn. Of er wordt zover ingezoomd op het lichaam – terwijl een patiënt slechts gekleed is in ondergoed – dat het hele scherm ermee gevuld wordt (Inthorn & Boyce, 2010, p. 94).

De onderzoekers ontkennen het bewijs niet dat er een correlatie bestaat tussen het innemen van te veel voedsel en gezondheidsproblemen. Maar, zo stellen ze, obesitas is niet alleen een probleem van dieetgewoonten: “Food consumption is a biological process, located in wider social and political contexts” (Inthorn & Boyce, 2010, p. 90). Om te kunnen begrijpen waarom mensen te veel eten, moet daarom ook rekening worden gehouden met sociale en politieke kwesties. De onderzochte televisieprogramma’s framen obesitas echter vaker via de ervaringen van een select aantal individuen en hun wilskracht om hun lichaam onder controle te hebben/krijgen. Zelfs wanneer er bredere maatschappelijke problemen geïdentificeerd zijn als de reden achter obesitas (bijvoorbeeld het feit dat iemand gepest wordt op school) blijft een gebrek aan individuele wilskracht het belangrijkste frame. De kijkers thuis hebben zo weinig kans om obesitas in een bredere context te zien (Inthorn & Boyce, 2010, p. 90).

In Canada is er ook sprake van toenemende obesitas en zijn er eveneens realityprogramma’s die aandacht aan het onderwerp besteden. Blaszkiewicz (2009) vergeleek de invulling van reality-tv over obesitas in Canada en de VS. De onderzoeker voerde een tekstuele analyse uit van het programma ‘The Last 10 Pounds Bootcamp’ en vergeleek deze met het Amerikaanse programma ‘The Biggest Loser’. Het programma streeft er op dezelfde manier als in de VS naar dat de kandidaten een ‘ideaal’ gewicht bereiken dat voldoet aan de maatschappelijke standaard van schoonheid (Blaszkiewicz, 2009, p. 28). Blaszkiewicz vroeg zich af: waar verschilt Canadese reality-tv over obesitas van Amerikaanse? Uit het onderzoek kwamen een aantal opvallende verschillen.

Amerikaanse programma’s focussen primair op het promoten van consumptie. Tegelijkertijd wordt het programma zelf gebruikt als een bron van consumptie. In Canada ligt de focus vooral op het bevorderen van een ‘ideologie van schoonheid’ die gericht is op het voortzetten van de relatie tussen dun en schoonheid. Zo is in Amerika veelal geld de motivator om gewicht te verliezen terwijl dit in Canada het kunnen dragen van een bepaald outfit is (Blaszkiewicz, 2009, p. 37). De Canadese definitie van ‘extreem’ gewichtsverlies in ‘The Last 10 Pounds Boot Camp komt niet in de buurt van de intensiteit van het Amerikaanse programma ‘The Biggest Loser’. Het Canadese programma benadert gewichtsverlies en gezond eten op realistischere wijze. Het gaat uit van een verlies van slechts kleine hoeveelheden van het gewicht over een langere periode en focust op het voorkomen van slechte eetgewoonten die kunnen bijdragen aan een toekomst van Canadezen met overgewicht en obesitas. De show laat een proactieve aanpak zien van het behoud van een gezond gewicht. De benadering van overgewicht van het Amerikaanse ‘The Biggest Loser’ is veel sensationeler; in het Canadese programma wordt bijvoorbeeld met geen woord gesproken over obesitas of de obesitasepidemie (Blaszkiewicz, 2009, p. 37). ‘The Biggest Loser’ heeft meer een entertainmentwaarde dan dat het praktische hulp biedt aan de kijker, die wellicht ook met overgewicht kampt (Blaszkiewicz, 2009, p. 32).

Naast verschillen, vertonen beide programma’s ook overeenkomsten. Zo geven beide in lijn met het onderzoek van Inthorn en Boyce (2010) individuen de schuld voor hun overgewicht en maken ze hen verantwoordelijk voor het veranderen van hun leven (Blaskiewicz, 2009, p. 37). Het onderzoek van Blaszkiewicz laat hiermee zien dat eenzelfde frame aangaande obesitas op verschillende manieren kan worden ingevuld.

2.4.5 Nationale context

Over de resultaten van haar onderzoek zegt Blaszkiewicz (2009, pp. 37-38) dat het Canadese programma de Canadese cultuur beter vertegenwoordigt; de programma's vertonen verschillende representaties van gewicht die 'ongetwijfeld' de ideale waarden van hun land karakteriseren. Dit komt overeen met de theorie van Van Gorp (2007, p. 14) dat frames gekoppeld zijn aan vertrouwde culturele fenomenen. Daarin schuilt volgens de onderzoeker ook het persuasieve potentieel van deze culturele 'master'frames. Er zijn meer onderzoeken die laten zien dat nationale context inderdaad van invloed is op de framing van obesitas in berichtgeving over het onderwerp. Hoewel het meeste onderzoek focust op Amerika hebben, in navolging van de toenemende aandacht voor obesitas in de rest van de wereld, ook een aantal wetenschappers onderzoek gedaan naar de framing van obesitas buiten dit land – evenals ook Inthorn en Boyce (2010). De belangrijkste bevindingen van een aantal van deze onderzoeken zijn eveneens opgenomen in het evaluerende onderzoek van Boero (2013) over nieuwsmedia. Landen die in de vergelijking zijn meegenomen zijn Engeland, Frankrijk en ook Canada.

In Canada en Engeland worden de aard en oorzaken van obesitas – net als in Amerika – geframed als individuele kwesties. De drie landen verschillen echter wel in hun houding ten opzichte van oplossingen om obesitas onder controle te krijgen (Hilton et al., 2012, p. 1693; Boero, 2013, p. 373). De onderzoekers die deze bevinding deden, stellen dat de oorzaak van deze gelijkheid in framing maar discrepantie in voorgestelde ingrepen te maken heeft met verschillen tussen economische structuren en gezondheidszorgsystemen in de landen (Ries, Rachul & Caulfield, geciteerd in Boero, 2013, p. 373).

Een uitzondering is Frankrijk: Franse nieuwsmedia benadrukken in vergelijking met Amerikaanse meer sociaal-structurele factoren in hun berichtgeving over obesitas. De schuld van toenemend gewicht bij Fransozen wordt veelal gelegd bij de 'veramerikanisering' van de Franse cultuur. Zelfredzaamheid staat bij Amerikanen hoog in het vaandel en ook heerst er een sterke ideologie van 'people pulling themselves up by their bootstraps' (Saguy, Gruys & Gong, 2010, p. 604). Met dit in gedachten is het niet zo gek dat de kans dat Amerikaanse berichtgeving obesitas toeschrijft aan individuele keuzes twee keer zo hoog is dan dat Franse berichtgeving dit doet. Oplossingen worden in de VS ook meer in individueel gedrag gezocht. In Frankrijk daarentegen ligt minder nadruk op zelfbeschikking en meer op collectieve verantwoordelijkheid. In Franse berichtgeving heerst er dan ook meer balans tussen individuele en sociaal-structurele factoren en ook biologische factoren worden besproken. Wanneer Franse media over oplossingen spreken, gaat het vooral over aanpassingen in beleid. Saguy et al. (2010: 604) noemen dit in combinatie met het feit dat Frankrijk bekend staat om zijn sterke gecentraliseerde staat.

2.5 Obesitas in Nederland

Onderhavig onderzoek richt zich op Nederland, waar nog geen onderzoek naar de framing van obesitas is gedaan. Ter afsluiting van het theoretisch kader daarom obesitas in Nederland: de situatie en de visie van de overheid en maatschappij op het probleem.

2.5.1 De situatie

Korthals (2011, p. 151) trekt uit gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de conclusie dat evenals andere Europese landen, ook Nederland toenemende aantallen van overgewicht en obesitas laat zien. Actuele cijfers (Convenant Gezond Gewicht [CGG], z.d.) laten zien dat het percentage overgewicht onder volwassenen in de afgelopen dertig jaar met ruim 50% is gestegen; een stijging van 40% is te zien onder jongeren. Het percentage mannen met overgewicht (Body Mass Index (BMI) ≥ 25) was in 2012 53%, voor vrouwen was dat 42% (20+ jaar). Obesitas, dat wil zeggen een BMI van 30 of meer, kwam voor onder 11% van de mannen en 13%

van de vrouwen. Van de Nederlandse kinderen en jongeren (2-20 jaar) kampt 13% met overgewicht en 3% met obesitas. Zowel overgewicht als obesitas is niet gelijk verdeeld over de populatie, net als eigenlijk overal (Korthals, 2011, p. 151). Het komt meer voor onder groepen met een lager inkomen, maar ook onder mensen die nog maar een of twee generaties in Nederland woonachtig zijn.

2.5.2 Visie van de overheid: gezond leven is een keuze

Sinds 2002 stelt de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) minimaal iedere vier jaar de landelijke prioriteiten op het gebied van collectieve preventie vast in een nota. De preventienota voor de periode 2007-2010 heeft de titel 'Kiezen voor gezond leven' en verkondigt dat de welvaartsziekten van nu grotendeels te vermijden zijn. Het is ongezond gedrag dat de ziektelast verhoogt en dat ongezonde gedrag is, zoals de titel van de nota al verradt, een keuze:

“Iedereen vindt zijn eigen gezondheid belangrijk, maar lang niet iedereen leeft gezond. Mensen hoéven niet te roken of overmatig te drinken, maar velen doen het wel. Mensen kunnen voldoende bewegen, maar (slechts) minder dan de helft van de bevolking wil dagelijks een half uur bewegen. Met sporten leef je drie jaar langer. Gezonde voeding als groente en fruit is volop te koop, maar veel mensen eten liever vette, zoete of te zoute producten. Burgers kunnen dus kiezen voor gezond leven. Volwassenen moeten dat beseffen. En ook bewust zijn van de keuze die zij daarin (kunnen) maken en hun voorbeeldfunctie voor jongeren.”

(Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport [VWS], 2007, p. 11)

De Nederlandse regering heeft de beslissing genomen om het probleem met obesitas niet zelf te reguleren. Hiervoor bestaat een samenwerkingsverband van 26 partijen afkomstig van (rijks- en lokale) overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke instanties. Onder de naam Convenant Gezond Gewicht (CGG) zetten zij zich gezamenlijk in om verandering te brengen in de stijgende trend van overgewicht en obesitas. Op de website van het CGG is te lezen wat het verband als belangrijkste oorzaken van obesitas beschouwt. De oorzaak van obesitas ligt primair bij het individu en overgewicht is volgens de visie van het CGG vooral gerelateerd aan leefstijl; in maar weinig gevallen zijn overgewicht en obesitas het gevolg van een ziekte (5%). Het CGG legt uit dat overgewicht ontstaat op het moment dat inname van voeding – en dus calorieën - en de verbranding ervan uit balans zijn. Het voorkomen van overgewicht lijkt dan ook gemakkelijk: houd eten en bewegen in balans (CGG, z.d.).

In de preventienota van 2011 is te lezen dat eten in Nederland goed en veilig beschikbaar is en er eigenlijk zelfs te spreken valt van een overvloedig voedingsaanbod. De ruime beschikbaarheid van lekker eten maakt het verleidelijk om ook veel te eten. Daarbij is de noodzaak tot lichamelijke activiteit sterk afgenomen (Ministerie van VWS, 2011, p. 30). Het CGG kaart aan dat gezond eten en leven zelfcontrole van een individu en ook bewust kiezen vereist. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij mensen zelf. Gedrag en leefstijl worden bepaald door kennis en informatie, maar, zo is op de website van het CGG te lezen, slechts voor een klein deel. Geld, genot, gemak en gewoonten spelen een veel grotere rol in het maken van keuzen (CGG, z.d.).

Volgens Korthals (2011, p. 158) is het idee van individuele verantwoordelijkheid voor obesitas sterk verankerd in het dagelijkse leven van mensen en is dit niet gemakkelijk te veranderen. Voor veel individuen is het gemakkelijk om dikke mensen te discrimineren omdat ze zich moreel superieur voelen bij het afkeuren van deze mensen. Daarnaast ziet men het lichaam steeds meer als iets dat kan worden bestuurd – denk aan alle diëten die mensen volgen. Wat de relatie tus-

sen private en publieke gezondheid betreft verschuift de nadruk steeds meer richting het individu. Korthals stelt dat in de toekomst meer geprivatiseerde gezondheidszorg zal worden geleverd, wat meer verantwoordelijkheid voor particulieren zal betekenen (Korthals, 2011, p. 159).

2.5.3 Obesitas tegengaan: gezonde keuze verleidelijk maken

Ongezond gedrag is echter niet iets van het individu alleen; het hangt met andere factoren samen – zo is te lezen in de nota ‘Kiezen voor gezond leven’ (Ministerie van VWS, 2007, p. 12). De overheid kan de burger ondersteunen door de samenleving zodanig in te richten dat ‘de gezonde en bewuste keuze’ een makkelijke keuze wordt. Concreet houdt dit in dat gezonde producten gemakkelijk beschikbaar moeten zijn en dat de leefomgeving uit moet nodigen tot bewegen.

Uit de meest recente preventienota ‘Alles is gezondheid’, opgesteld voor de periode 2014-2016 blijkt dat overgewicht, obesitas en ook bewegen (toegevoegd in 2009) speerpunten blijven. Hoewel de nota minder uitgebreid ingaat op het keuze-aspect, is de visie op de speerpunten in essentie hetzelfde als een aantal nota’s terug. Het gaat in op de kernpunten, waar ook diabetes, roken, drinken en depressie bij horen en stelt dat dit punten zijn waarop de meeste gezondheidswinst geboekt kan worden. Ook deze nota benadrukt dat het gaat om zowel individuele keuzes en gedrag als om een omgeving die het voor mensen makkelijk of juist moeilijk maakt om gezond te leven (Ministerie van VWS, 2013, p. 12). Het presenteert een reeks samenhangende maatregelen om overgewicht en obesitas volledig aan te pakken via de domeinen school, werk en wijk.

2.6 Conclusie

Het theoretisch kader laat zien dat media veel invloed hebben wanneer het gaat om het construeren en definiëren van sociale problemen, invloed die ze uitoefenen via framing. Het kader maakt ook duidelijk ook hoe zowel nieuwsmedia als primetime televisieprogramma’s, grotendeels reality-tv, obesitas framen. Het hoofdstuk schetst vooral een beeld van de VS, Canada en Engeland, omdat er in andere landen voorsnog geen of mondjesmaat onderzoek naar de kwestie gedaan is. De literatuur laat zien dat er een alarmerende toon heerst wanneer over obesitas wordt gesproken. Nieuwsmedia spreken van een ‘obesitasepidemie’ en ‘globesity’ en blijken hiermee verantwoordelijk voor het aanwakkeren van de discussie rondom het probleem.

Onderzoek gaat verder vooral over de framing van de verantwoordelijkheid; hoe presenteren de media de vraag wie verantwoordelijk is voor het veroorzaken en het oplossen van het obesitasprobleem? Obesitas wordt geframed als ofwel een genetisch of een omgevingsprobleem, waarbij de verantwoordelijkheid buiten het individu ligt, maar veelal als een moreel probleem, waarvoor het individu de verantwoordelijkheid draagt.

Onderzoek leert ons dat nieuws, en dan met name televisienieuws, zich het beste leent voor het toepassen van een individualistisch frame, gezien het episodische karakter van de framing in dit genre. Dit geldt ook voor de zogenaamde ‘transformatieve lifestyleprogramma’s’, die binnen het genre reality-tv vallen.

Er kan verwacht worden dat de programmamakers in ‘Obese’ dus ook een individualistisch frame toepassen, aangezien dit niet afhankelijk is van nationale context. Uit de literatuur blijkt dat de manier waarop media een dergelijk individualistisch frame invullen dat wel is: daar richt onderhavig onderzoek zich dan ook op. Het theoretisch kader laat in ieder geval zien dat vanuit de Nederlandse overheid en de maatschappij het idee heerst dat gezond leven een keuze is, dat het lichaam bestuurbaar is, dat gewicht simpelweg een kwestie is van de juiste balans tussen eten en bewegen en overgewicht een kwestie van zelfcontrole en leefstijl. Ook vinden mensen het

doorgaans gemakkelijk om dikke mensen af te keuren en te discrimineren. De oplossing voor obesitas ligt zowel in het individu als in de omgeving: de samenleving moet zo worden ingericht dat een gezonde keuze makkelijk wordt. Het is goed mogelijk dat 'Obese' deze ideeën, of een deel ervan, weerspiegelt.

3 Methodologie

Na het schetsen van een theoretisch kader, gaat dit gedeelte terug naar het onderzoek in kwestie en besteedt aandacht aan de gebruikte methode. De resultaten zijn verkregen door de uitvoering van een inhoudsanalyse. Van dit type onderzoek bestaan meerdere soorten; dit hoofdstuk zet deze uiteen en licht de uiteindelijke keuze toe. Andere aspecten die naar voren komen hebben betrekking op het analysemateriaal, de eigenlijke analyse, validiteit en betrouwbaarheid en voor- en nadelen van de gevolgde methode.

3.1 Inhoudsanalyse: kwantitatief vs. kwalitatief

In de communicatiewetenschap staat een inhoudsanalyse vooral bekend als onderzoekstype voor het empirisch onderzoeken van mediamateriaal, waarbij het de bedoeling is om vragen te beantwoorden over de invloed, rol of functie van massamedia in de samenleving (Wester, geciteerd in Pleijter, 2006, p. 7). Het kenmerkende aspect van de analyse is het waarnemingsobject; een inhoudsanalyse beantwoordt onderzoeksvragen door specifieke waarnemingen te verrichten aan mediamateriaal. Het is een onderzoekstype waarbij op basis van dit materiaal geldige en controleerbare uitspraken worden gedaan over de context van het materiaal, bijvoorbeeld de context van de boodschap. Het gros van de inhoudsanalyses richt zich op de mediaproducten zelf, op het beeld dat media geven van bepaalde gebeurtenissen of fenomenen (Pleijter, 2006, pp. 8-11).

Een inhoudsanalyse beperkt zich in de communicatiewetenschap vaak tot een systematisch-kwantificerende analyse, waarbij vooral sprake is van deductie. Wanneer een onderzoeker een deductieve strategie toepast, gaat deze na hoe vaak een aantal vooraf gedefinieerde frames in de tekst voorkomen. Bij een dergelijke strategie komt het dus kort gezegd neer op tellen. Het is voor de onderzoeker hierbij echter moeilijk te bepalen waar deze frames hun oorsprong vinden, of het wel de meest relevante frames zijn en of er nog andere – misschien wel dominantere – frames bestaan (Van Gorp, 2007, p. 13).

Dat kan een reden zijn om voor een ander soort inhoudsanalyse te kiezen: bij een kwalitatief-interpreterende werkwijze wordt gebruik gemaakt van een inductieve strategie, waarbij de bedoeling is dat de onderzoeker met een ‘open geest’ (Van Gorp, 2007, p. 13) via een systematische analyse een ‘waaier’ aan mogelijke frames samenstelt (Van Gorp, 2007, p. 15).

Onderzoekers kiezen soms voor een combinatie van beide soorten inhoudsanalyses: nadat ze een inductieve strategie hebben toegepast, volgt dan inderdaad een deductieve fase waarin ze het voorkomen van de eerder geïdentificeerde frames in het materiaal middels een kwantitatieve inhoudsanalyse en clusteranalyse nagaan (Van Gorp, 2007, p. 13).

Een manier voor onderzoekers om de keuze voor een kwantitatieve of kwalitatieve methode te bepalen is te kijken naar de vraagstelling van het onderzoek en zich af te vragen voor welk type van onderzoek deze zich het beste leent. Kwantitatief onderzoek is geschikt voor onderzoeksstrategieën die zich richten op de productie van numerieke gegevens, waardoor een rekenkundige of statistische analyse mogelijk wordt. Kwalitatief onderzoek is juist niet gericht op resultaten in de vorm van cijfers, maar in de vorm van descriptieve gegevens zodat er een interpretatieve analyse van de data mogelijk is (Pleijter, 2006, p. 14).

In onderhavig onderzoek is gekozen voor een kwalitatief-interpreterende inhoudsanalyse. De vraag hoe geframed wordt, waarbij een groot gedeelte gaat om hoe een frame wordt ingekleurd

laat zich immers niet kwantificeren; dit kan eigenlijk alleen maar een kwalitatief onderzoek laten zien. Van Gorp (2007, p. 15) stelt daarbij dat het vanwege het abstracte en latente element van frames raadzaam is om van een kwalitatief-interpreterende inhoudsanalyse gebruik te maken om framebundels te reconstrueren. De werkelijke kern van een *frame package*, de *reasoning devices* en culturele fenomenen, komen namelijk niet per definitie expliciet voor in de tekst.

3.2 Analysemateriaal

Er was keuze uit diverse Nederlandse realityprogramma's over obesitas. Dit onderzoek heeft vooral gekozen voor het RTL-programma 'Obese' vanwege de impact: het betreft een serie met zes afleveringen, die ieder zeer goed bekeken zijn. Naar iedere aflevering keken ongeveer een miljoen mensen, dat is zeldzaam. Het is door het grote bereik een invloedrijk programma. Televisie- en filmproductie maatschappij Eyeworks heeft bovendien al twee seizoenen van 'Obese' gemaakt en is bezig met een derde seizoen. De afleveringen in deze analyse komen uit het tweede seizoen, dat uitgezonden werd in 2013 en waarvan de herhalingen ook in 2014 te zien waren.

Op de vraag hoeveel materiaal een kwalitatieve inhoudsanalyse moet verzamelen voordat deze de onderzoeksvraag kan beantwoorden is het antwoord: net zoveel totdat er in het materiaal niets nieuws meer aangetroffen wordt. Met die reden heeft onderhavig onderzoek van het tweede seizoen van 'Obese', drie van de in totaal zes afleveringen aan een analyse onderworpen. Twee waren te weinig geweest om te kunnen zeggen of er van patronen gesproken kan worden; een vierde aflevering in de analyse toevoegen had waarschijnlijk slechts meer van hetzelfde opgeleverd. In de helft van de afleveringen staat een mannelijke deelnemer centraal, de andere helft van de afleveringen gaan over vrouwen met obesitas. Er zijn drie leeftijdscategorieën, elk vertegenwoordigd door zowel een man als een vrouw. Dit onderzoek heeft hier geen speciaal onderscheid in gemaakt en heeft de afleveringen voor de analyse op willekeurige wijze geselecteerd. Van iedere aflevering is voorafgaand aan de analyse in zijn geheel een transcript gemaakt, om het makkelijker te maken herhaaldelijk door de afleveringen heen te gaan. Het alternatief, enkel opvallende scènes opnemen in het transcript, zou bovendien vereisen dat bij het transcriberen alle relevante scènes direct worden meegenomen. Het feit dat er een compleet transcript vervaardigd is gaf eventuele elementen die bij een eerste codering over het hoofd werden gezien, de kans toch nog te worden meegenomen in de analyse.

3.3 Drie parallel lopende coderingsstrategieën

Een *frame package* of frame bundel bestaat uit een verzameling van *framing devices* aangevuld met *reasoning devices*. De framing devices geven aan op basis van welke indicatoren het abstracte frame zich in een tekst manifesteert. Het betreft onder andere woordgebruik, formuleringen, metaforen en beeldmateriaal, die verwijzen naar het frame als omvattend idee. Het doel is om met deze devices een cognitief schema te activeren. Elk frame verwijst naar een 'alternatieve logische keten' van reasoning devices: een probleemdefinitie, oorzaak, oplossing/handelingperspectief en wie hier de verantwoordelijkheid voor draagt. Deze hoeven niet expliciet voor te komen in de tekst (Van Gorp, 2007, p. 14).

Om het achterliggende frame in de afleveringen van 'Obese' te kunnen definiëren, moest het materiaal gecodeerd worden. Dit is gedaan via drie parallel lopende coderingsstrategieën, zoals Van Gorp (2007, pp. 16-17) voorschrijft: de open, axiale en selectieve codering. In de fase van het open coderen is het materiaal systematisch doorgenomen, met als eindproduct een ongestructureerde lijst met alle relevante tekstuele elementen die verband houden met het onderwerp van het onderzoek: een eerste inventaris van de aanwezige framing devices. Vervolgens is

in de fase van het axiale coderen gezocht naar patronen in deze lijst. Er is gezocht naar overeenkomsten, verschillen en eventuele tegenstellingen die kunnen duiden op overkoepelende ideeën. Concreet hield dit in dat alle framing devices zijn geordend en in dimensies zijn ondergebracht rond een as van centrale ideeën en opvattingen. Om dit te kunnen doen is er geleidelijk een steeds grotere afstand genomen van de tekst en werd er een abstractieniveau hoger gegaan. In de derde fase zijn de devices geselecteerd die het omvattende idee binnen het frame het beste weergeven. Concreet kwam het in deze fase neer op het invullen van een framematrix, met als rij-ingang het onderscheiden frame en als kolomingenen zowel de reasoning als de framing devices. Het is ook in deze fase dat het abstractieniveau van het frame werd nagegaan. Dit kan door simpelweg te kijken of deze ook op een ander onderwerp toe te passen is (Van Gorp & Van der Goot, 2009, p. 307).

3.4 Grounded-theory benadering

Een frame kan in principe gezien worden als een impliciete 'hint' van hoe de ontvanger een boodschap moet begrijpen; een frame komt tot uitdrukking in de latente betekenisstructuur van een tekst. Interpretatie door de onderzoeker is daarmee onontkoombaar, het is immers lastig om een vastomlijnde procedure op te stellen om kwalitatieve gegevens te interpreteren. Dat maakt dat de betrouwbaarheid van het onderzoek ernaar gevaar loopt (Van Gorp, 2007, p. 15). Een optie is om enkel en alleen de manifeste inhoud in de analyse mee te nemen. Wanneer een onderzoeker dit doet is de kans groter dat bij herhaling dezelfde resultaten aan de oppervlakte komen. Dit gaat echter gegarandeerd ten koste van de validiteit van het onderzoek, denk aan het abstracte en latente karakter van frames. De informatie die een onderzoeker wil achterhalen is vaak niet op het eerste gezicht duidelijk waarneembaar. Om een goed evenwicht tussen validiteit en betrouwbaarheid te bewerkstelligen, is er in onderhavig onderzoek gewerkt via de principes en stapsgewijze methoden van de grounded-theory benadering – waarvan Van Gorp (2007, p. 15) herhaaldelijk het nut aankaart.

Deze benadering gaat uit van een simultaan lopend proces van verzamelen, coderen en analyseren. Het uitkristalliseren van de framebundels moet gespreid verlopen tijdens het analyseproces. De onderzoeker moet continu zoeken naar nieuwe ideeën en gegevens die het voorkomen van een frame bevestigen of tegenspreken. Daarnaast gaat de benadering uit van de *constant comparative method*. Dit houdt in dat de onderzoeker het materiaal herhaaldelijk doorneemt en de uitkomsten continu met elkaar vergelijkt. Het idee is dat deze principes compensatie bieden voor de subjectiviteit van de onderzoeker en de resultaten zo bekrachtigd en met een grotere zekerheid gepresenteerd kunnen worden (Van Gorp, 2007, p. 15).

Behalve dat het materiaal telkens met elkaar vergeleken is, is er ook iedere keer de vraag gesteld: had het ook anders gekund? Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de uitkomsten vergeleken met vergaarde kennis uit de literatuur. Daardoor werd goed zichtbaar hoe het ook geframed had kunnen worden, maar hoe 'Obese' het niet gedaan heeft – wat eveneens de resultaten bevestigde. Fundamentalistische aanhangers van de grounded-theory benadering pleiten voor het (vooraf) achterwege laten van literatuuronderzoek om zo de openheid van de codering in de eerste fase niet te belemmeren (Van Gorp & Van der Goot, 2009, p. 306). In dit geval is er bewust gekozen om wel vooraf al een beroep op de literatuur te doen, juist om te kunnen vergelijken tijdens de analyse en de resultaten te bekrachtigen.

3.5 Voor- en nadelen methode

De gekozen methode heeft zowel voor- als nadelen. Het werk dat verricht moet worden is arbeidsintensief en doet een aanzienlijk beroep op het analytisch inzicht en ook de creativiteit van

de frameanalist (Van Gorp, 2007, p. 18). Van Gorp kaart dan ook aan dat deze vorm van analyse er niet vanuit gaat dat de geïdentificeerde frames de enige juiste of 'ware' zijn. De onderzoeker is niet alleen maar negatief over de inductieve werkwijze: "...er zijn ook voordelen aan de methode verbonden: het contact van de frameanalist met het bronnenmateriaal, de systematische en geëxpliciteerde zoekstrategie en de toegestane keuzeruimte om diep in de teksten door te dringen" (Van Gorp, 2007, p. 18). Een ander pluspunt is dat de methode inzicht geeft in het gelijktijdig voorkomen van meerdere elementen die bij elkaar passen – in plaats van dat deze alleen beperkt tot losse karakteristieken. Tot slot biedt de methode, doordat deze de frames naar voren brengt als *frame packages* van *devices*, de lezer van het onderzoek de kans om de waarachtigheid van de analyse te beoordelen (Van Gorp, 2007, p. 18).

4 Resultaten

Dit hoofdstuk bespreekt de bevindingen van de kwalitatieve inhoudsanalyse, uitgevoerd op een drietal afleveringen uit het tweede seizoen van het programma ‘Obese’. Als eerste aan bod komt de probleemdefinitie die ‘Obese’ van obesitas geeft, waarna het verslag van de resultaten overgaat op een van de andere vier onderdelen van een frame, de causale verantwoordelijkheid. Het handelingsperspectief en de framing van de verantwoordelijkheid hiervoor verdient vervolgens de aandacht. Alle gevonden frame-elementen die een verwijzing bevatten naar de vraag wie de verantwoordelijkheid draagt voor het obesitasprobleem worden uiteen gezet, concrete voorbeelden uit het materiaal lichten ze toe. Deze opbouw volgt de opbouw van de afleveringen, die eveneens eerst aandacht besteden aan het opzicht waarin obesitas een probleem vormt voor de persoon die ermee kampt, waarna ze ingaan op de oorzaak van het excessieve overgewicht. Logischerwijs focust de rest van elke aflevering op het zoveel mogelijk verliezen van gewicht en daarmee op de oplossing voor het probleem. Het hoofdstuk eindigt met het eindproduct van de analyse, een framematrix (figuur 4.4).

4.1 Framing van het probleem

4.1.1 Alarmerende toon

Iedere aflevering van het programma ‘Obese’ kent dezelfde intro. Wendy van Dijk legt in de voice over kort uit wat de bedoeling is van het programma waarna de programmamakers dit illustreert met beelden en uitspraken van de deelnemers. Met een alarmerende toon wordt over het probleem gesproken: de deelnemers kampen allen met ‘morbide obesitas’ – hier spreekt men in de medische wereld over vanaf een Body Mass Index (BMI) van 40 – en balanceren op het randje van de dood:

“In Obese dromen zes deelnemers van een leven zonder morbide obesitas. Ze zijn ten dode opgeschreven als er niet snel wordt ingegrepen.”

(Voice over, intro alle afleveringen)

De makers van ‘Obese’ hebben in de intro diverse uitspraken van de deelnemers – vlak na elkaar – gemonteerd die deze gedachte onderstrepen. De deelnemers vragen zich af hoe lang ze er nog kunnen zijn voor hun kinderen en de kijker krijgt het gevoel mee dat de fase 5 voor 12 al gepasseerd is, het is al 2 voor 12:

“Laatst dat Laura een keer zei van ik hoop dat m’n vader me nog wel naar het altaar kan brengen als ik ga trouwen.”

(Deelnemer, afl. Ruben van Zijl)

“De doctoren zeiden: al met al heb je nog vijf jaar.”

(Deelnemer, afl. Stanley Heinze)

De beelden die kijker hierbij ziet, laten de deelnemers in ondergoed zien. Hierbij is de deelnemer in zijn geheel in beeld (figuur 4.1), of slechts in delen, wanneer de camera over het lichaam ‘glijdt’ zodat de kijker het goed in zich op kan nemen (figuur 4.2).

Figuur 4.1

Figuur 4.2

De beelden volgen vlak na elkaar en worden, vlak voordat ze overgaan naar een beeld van een andere deelnemer, stilgezet. Op dat moment veranderen ze in zwart-wit (ze krijgen een röntgeneffect). Het aantal kilo's dat de deelnemers wegen, vullen vervolgens het beeld (figuur 4.3 & figuur 4.4). De beelden zijn confronterend (de kijker kan er niet omheen) en schokkend, de manier waarop de programmamakers ze gemonteerd hebben versterkt dit.

Figuur 4.3

Figuur 4.4

De kijker maakt vervolgens kennis met de persoon die in deze aflevering centraal staat. De realityshow houdt de alarmerende toon over het onderwerp die in de intro al doorklinkt vast. Er moet snel iets gebeuren aan de situatie waarin de deelnemer verkeert; het is slechts een kwestie van tijd voordat het verkeerd afloopt en de deelnemer een vroegtijdige dood zal sterven:

“Michel woont samen met zijn vriendin Melissa in Almere Buiten. Hij heeft levensbedreigende morbide obesitas en realiseert zich dat de tijd begint te dringen, wil hij het tij nog keren.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

“Vandaag in Obese het indrukwekkende verhaal van Ruben van Zijl, echtgenoot en vader van twee kinderen. De laatste jaren is hij schrikbarend veel aangekomen, hij weegt ver boven de 200 kilo. Rubens leven glipt langzaam door zijn vingers, tot groot verdriet van zijn vrouw en kinderen.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

De deelnemer verkeert in een levensgevaarlijke situatie en moet wel bang zijn, hij is immers een tikkende ‘tijdbom’:

“Ruim boven de 200 kilo is natuurlijk veel te zwaar en levensgevaarlijk.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

“Ben je niet bang? Je bent natuurlijk gewoon een tijdbom.”

(Presentatrice, afl. Michel de Hont)

4.1.2 Functioneel probleem

‘Obese’ besteedt verder veel aandacht aan de manieren waarop obesitas voor problemen zorgt bij de deelnemer in kwestie. De kijker hoort en ziet veelvuldig welke functionele beperkingen obesitas met zich meebrengt, welke gevolgen het heeft voor de gezondheid en bovendien op sociaal en psychisch vlak. Door zowel tekst als beeld leert de kijker dat extreem overgewicht het lastig, zo niet onmogelijk maakt om zelfstandig handelingen te verrichten als schoenen aantrekken, teennagels lakken of een kledingstuk aan- of uittrekken.

Het overtollige gewicht beperkt de deelnemers in de normaal gesproken meest vanzelfsprekende handelingen:

“Ze kan heel weinig, ik bedoel als ik bij d’r ben en ze moet d’r schoenen aandoen dan moet ik haar helpen.”

(Moeder, afl. Amanda Meijer)

“Je merkt in je dagelijkse leven dat er zoveel dingen zo ontzettend lastig gaan, in en uit het bad komen, ik bedoel dat gaat al hartstikke moeilijk. Je nagels lakken, je teennagels is al bijna onmogelijk. Je broek uitrekken als ‘ie te strak zit, het is echt van de zotte wat je gewoon... wat gewoon moeilijk gaat.”

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

4.1.3 Gezondheidsprobleem

De gezondheid van de deelnemers laat door het overgewicht ook te wensen over. De focus hierbij ligt vooral op hun zeer slechte conditie. Het beeld laat zien dat de kandidaten vaak pauze moeten nemen om bij te komen na een handeling of een klein stukje wandelen. Maar ook andere kwalen als kortademigheid, problemen met bloeddruk en het uitblijven van menstruatie passeren de revue:

“Zijn gezondheid, dat zie ik nu erg achteruit gaan. Hij is nu vrij kortademig, z’n conditie gaat achteruit, hij kan geen leuke dingen doen met de kinderen.. lekker buiten voetballen.. nee dat eh.. hij is al moe als ‘ie hier het pad uitloopt, dan nog een balletje trappen dat gaat niet.”

(Vrouw, afl. Ruben van Zijl)

“Zijn bloeddruk wordt door 3 verschillende soorten medicijnen kunstmatig laag gehouden.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

“M’n ongesteldheid is volledig weg. Dat is nu al tien maanden geleden dat ik voor het laatst ongesteld was. Dat is natuurlijk een heel groot teken van je lichaam dat er iets niet goed is.”

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

4.1.4 Psychosociaal probleem

Misschien wel het grootste aspect dat het realityprogramma belicht is het sociale isolement waarin de deelnemers zijn beland. Hun leven staat gevoelsmatig eigenlijk op pauze. Er heerst eenzaamheid, de deelnemers leven als bejaarden en boeken op het gebied van carrière verre van successen:

“Je zou wel denken dat je leven nog moet beginnen op je 25e ja. Maar ik heb echt het gevoel dat ik leef alsof ik.. 80 ben. Je leeft eigenlijk niet. Je

leeft... ja.. eigenlijk maar half. Je doet niks van wat je eigenlijk zou willen."

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

"Ruben werkt jarenlang bij een marketingspecialist, maar in 2007 raakt hij die baan kwijt. Hij gaat onder zijn niveau werken in een zwembad en bij de plaatselijke cricket- en voetbalclub."

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

Relaties lijden zwaar onder het feit dat de deelnemer obesitas heeft, zowel de relatie met de partner als die van een vader met zijn kinderen:

"Het familieleven is allang niet meer wat het geweest is, door zijn enorme overgewicht."

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

"Ook echtgenoot Patrick is ten einde raad. Hij schetst een hartverscheurend beeld van hun relatie."

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

Een relevant fragment betreft een deel uit een interview van de presentatrice met een deelnemer. De vragen die ze stelt zijn suggestief; er klinkt in door dat het met deze mate van overgewicht eigenlijk niet mogelijk is om een goede partner en ouder te zijn:

Presentatrice: "Vind je jezelf op dit moment een goede echtgenoot?"

Deelnemer: "Eh.. nee dat kan niet."

Presentatrice: "Vind je jezelf op dit moment een goede vader?"

Deelnemer: "Eh dat probeer je binnen het bereik wat je nog kunt wel te zijn maar ja er zijn bepaalde dingen die kan ik niet doen."

(Afl. Ruben van Zijl)

Ook andere uitspraken doen de kijker geloven dat de relaties van de deelnemers wel betere tijden hebben gekend. Deelnemers beschrijven hoe ze met hun partner leven als een oud stel en langs elkaar heen leven, partners uiten hun twijfels:

Presentatrice: "En hoe beïnvloedt het je relatie nu?"

Deelnemer: "Ja, we leven als een oud stel. Enne.. ik ben 'm eigenlijk ook onwijs aan het wegduwen."

Presentatrice: "Hij mag je niet aanraken."

Deelnemer: "Neee, nee."

(Afl. Amanda Meijer)

“Ik denk heel vaak eraan, om ‘m te verlaten. Omdat ik het gewoon niet meer op kan brengen.”

(Vriendin, afl. Michel de Hont)

Het eerste voorbeeld laat overigens een vooronderstelling van de presentatrice zien: ze gaat er al van uit dat het overgewicht van de deelnemer de relatie beïnvloedt. Het is mogelijk dat ook andere aspecten bijdragen aan het feit dat de relatie minder stabiel is, maar daar wordt geen aandacht aan besteed.

De beelden bij het verhaal geven het idee dat de deelnemers behalve op de bank zitten en televisie kijken weinig ondernemen, niet met de partner en ook niet met de kinderen – behalve samen naar de tv kijken (figuur 4.5). Tijdens maaltijden zijn weinig conversaties.

Figuur 4.5

‘Obese’ belicht ook aspecten van schaamte. De deelnemers schamen zich voor zichzelf, maar ook partners en familie schamen zich voor hen. De kinderen van Ruben vinden het bijvoorbeeld lastig om vrienden mee naar huis te nemen en waarschuwen ze van tevoren alvast dat hun vader wel erg dik is. Ongewild zijn de deelnemers blikvangers op straat en ze vinden het moeilijk om in de spiegel te kijken:

“Door haar overgewicht is Amanda ongewild een blikvanger. Op straat wordt ze regelmatig door wildvreemde mensen aangesproken op haar uiterlijk.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

“Je schaamt je in feit voor je eigen lichaam als je in de spiegel kijkt denk je van waarom eh... Het liefste loop ik nu gelijk weg om te om niet te hoeven zien wat, hoe ik eruit zie.”

(Deelnemer, afl. Ruben van Zijl)

4.2 Framing verantwoordelijkheid omtrent de oorzaak

De vraag in dit onderzoek is wat concreet en minder concreet de terugkerende elementen zijn waardoor de kijker moet begrijpen hoe het in elkaar zit. Wie moet de kijker als verantwoordelijke zien voor het obesitasprobleem en hoe bewerkstelligt ‘Obese’ dit? Dit vraagstuk verdient

speciale aandacht. Met de analyse zijn alle elementen die een verwijzing bevatten naar verantwoordelijkheid – de framing devices – verzameld, geordend en gecategoriseerd. Een deel van deze frame-elementen zijn heel concreet, andere zijn minder concreet en verwijzen impliciet naar de reasoning devices.

4.2.1 Kwestie van levensstijl

In de eerste plaats valt het op dat, wanneer ‘Obese’ naar de oorzaak refereert waardoor de deelnemers zo dik zijn geworden, het programma verwijst naar de eet- en beweeggewoonten die ze erop nahouden, ook wel ruimer omschreven als levensstijl. Het is in de eerste plaats de voice over die de kijker laat weten dat de deelnemers vaak heftige eetbuien hebben en er een eetpatroon op na houden dat wordt omschreven als destructief eetgedrag of destructieve levensstijl:

“Michels levensstijl kost hem dus de vriendschap met zijn beste vriend, maar ook zijn relatie met Melissa heeft enorm te lijden onder zijn heftige eetbuien en zijn alsmear toenemende gewicht.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

“Maar Ruben heeft genoeg van deze destructieve levensstijl.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

‘Obese’ legt de focus op ongezonde levensstijl als oorzaak van het obesitasprobleem. Hierin zit een verwijzing naar individuele verantwoordelijkheid: eet- en beweggedrag is tenslotte iets dat je zelf in de hand hebt. Althans, zo presenteert ‘Obese’ het.

Het realityprogramma zou immers ook kunnen verwijzen naar maatschappelijke verantwoordelijkheid: als er in elke drankautomaat alleen frisdrank zit en bruin brood duurder is dan wit brood, dan bemoeilijkt dit een gezonde keuze. Ook zouden de programmamakers aandacht kunnen besteden aan de sociaaleconomische situatie van de deelnemers waardoor het maken van een gezonde keuze mogelijk bemoeilijk wordt. Dit gebeurt echter allemaal niet.

In plaats daarvan brengt ‘Obese’, om het idee van individuele verantwoordelijkheid te versterken, het principe op de kijker over dat het eetgedrag nauw samenhangt met emotie – iets wat ligt bij het individu zelf. Eigenlijk iedere deelnemer kan een ‘emotie-eter’ genoemd worden. Eten dient als troost; verdriet, stress en teleurstellingen worden ‘weggegeten’:

“Het nieuwe voedingsschema is een flinke dobber voor emotie-eter Amanda.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

“In eten vindt zij troost, en dat is tot op de dag van vandaag zo gebleven.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

“[...] Teleurstellingen die Ruben allemaal weg eet.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

Hoe de destructieve levensstijl van de deelnemers er precies uitziet, laten de programmamakers de deelnemers grotendeels zelf vertellen. Bij een enkele deelnemer komt heel expliciet naar voren dat het overgewicht veroorzaakt wordt door iets wat de deelnemer zelf fout doet: hij eet teveel en beweegt te weinig. In andere gevallen is de verwijzing naar wederom individuele verantwoordelijkheid minder expliciet maar niet minder aanwezig:

“Pfoe ja. Wat doe ik fout... Ik eet gewoon teveel en ik verbrand het niet meer. Eh ik beweeg te weinig. Dus ik sport niet, enne... ik blijf wel lekker door eten. En ik denk dat het ook wel heel veel de verkeerde dingen zijn natuurlijk.”

(Deelnemer, afl. Ruben van Zijl)

“Als ik verdrietig ben dan heb je nog veel meer last van eetbuien, maar dan merk ik dat ik non-stop naar de koelkast aan het lopen ben. Maar zo geleidelijk de dag door wordt het heel veel [...]”

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

Behalve de deelnemers zelf worden ook familie en vrienden aan het woord gelaten om het beeld van de deelnemer als gulzigaard die veelal ongezond voedsel tot zich neemt compleet te maken:

“Alles wat los en vast zit eet hij op, alleen wat ‘ie niet lekker vindt.”

“Maar hij vindt bijna alles lekker, dus ja...”

(Zoon/dochter, afl. Ruben van Zijl)

“Ja eten is bij hem zo verweven en eh.. in alles. Lekker eten en veel harde worst, en kaas, het is.. was gewoon niet aan te slepen in huis.”

(Vrouw, afl. Ruben van Zijl)

Het beeld dat de programmamakers laten zien illustreren de verhalen. De deelnemers zijn veel te zien wanneer ze (iets ongezonds) eten, het liefst terwijl ze op de bank zitten en televisie kijken (figuur 4.6).

Figuur 4.6

Het gaat veel over het eetgedrag van de deelnemers, maar wanneer het programma het over destructieve levensstijl heeft, doelen deze zoals genoemd ook op de inactiviteit en passiviteit van de deelnemers. Wederom zetten de programmamakers de deelnemers zelf in om dit beeld bij de kijker over te brengen:

“Op het moment dat ik thuis kom en ik ben aan die bank gekluisterd, dan ben ik zelf ook wel iemand die eh.. probeert om zoveel mogelijk door anderen te laten doen zodat ik zo min mogelijk uit die bank hoef op te staan.”

(Deelnemer, afl. Ruben van Zijl)

En ook hierover krijgen partners en familie het woord en bevestigen de beelden die de programmamakers laten zien de verhalen (figuur 4.7):

Vriendin: “Als ik bijvoorbeeld tegen ‘m zeg dat ‘ie zelf z’n drinken moet pakken of zo, dan doet ‘ie dat niet.”

Presentatrice: “Mooi he, dat dat nog bestaat. Dat als ‘ie zelf z’n drinken moet pakken dat ‘ie ‘t niet doet. Dan drinkt ‘ie liever niet. Nee. Hij is denk ik in de basis wel heel lui.”

Vriendin: “Ja. Absoluut.”

(Afl. Michel de Hont)

“Papa is lui. Mama doet meestal de was en die strijkt en die ruimt op, en papa zit op de bank en kijkt tv, en kijkt tv, en doet soms even, gaat naar z’n werk en kijkt dan weer tv. [...] Als ik ‘m zie zitten dan denk ik wel van: ‘Ga ‘s bewegen of zo, ga eens iets nuttigs doen.’”

(Dochter, afl. Ruben van Zijl)

Figuur 4.7

Met het opvoeren van de deelnemer zelf bieden de programmamakers de kijker een heel betrouwbare bron. Het is niet waarschijnlijk dat de kijker uitspraken van de deelnemer in twijfel trekt – hij zegt het immers zelf. De programmamakers hebben er ook voor gekozen naast partners en familie geen andere mensen aan het woord te laten over de levensstijl van de deelnemers. Andere mensen die ze in een andere omgeving meemaken dan alleen thuis, waar ze

misschien een heel andere kant van zichzelf – die niet binnen het individualistische frame past – laten zien.

Wanneer de kandidaten hun verhaal doen, is het moeilijk om voorbij te gaan aan een bepaalde mate van boosheid die erin doorklinkt. De staat waarin ze nu verkeren en het feit dat ze door hun overgewicht worden beperkt in hun dagelijkse leven is ‘belachelijk’ en ‘van den zotte’. De deelnemers zijn boos op zichzelf omdat ze voor de meeste mensen simpele handelingen niet of met moeite kunnen uitvoeren, ze zijn boos vanwege hun eetgedrag en maken zichzelf verwijten:

“Dat je denkt: jeetje man je bent 35, en je kan niet eens normaal een beetje over het strand heen lopen en een paar dingetjes doen.”

(Deelnemer, afl. Michel de Hont)

“Niet te bevatten, dan zit je echt te denken van: wat ben ik voor een... wat ben ik voor een mens.”

(Deelnemer, afl. Ruben van Zijl)

De deelnemers geven zichzelf de schuld; ook bij hen leeft het idee dat er teveel wordt gegeten, want ‘anders word je niet zo dik’:

“[...] zo geleidelijk de dag door wordt het heel veel en merk je aan het einde pas dat je denkt van: jeetje, wat heb ik nou weer allemaal opgegeten. [...] Ongemerkt eet je toch de hele dag veel te veel blijkbaar, anders word je niet zo dik.”

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

Het feit dat de deelnemers zichzelf en hun gedrag afkeuren hoort bij het idee dat het hun eigen fout is dat ze obese zijn en er zelf vanaf moeten komen – en draagt dus bij aan het overdragen van het frame van individuele verantwoordelijkheid.

4.2.2 Kwestie van mentaliteit

Behalve naar eet- en bewegsgewoonten refereert iedere aflevering van ‘Obese’ vaak naar gedragsaspecten van de deelnemer. Ook dit gebeurt de ene keer expliciet, terwijl de verwijzingen naar reasoning devices de andere keer impliciet zijn. Onderstaande quotes zijn voorbeelden van deze impliciete verwijzingen. In diverse uitspraken en vragen van de presentatrice en ook in de voice over klinkt een bepaalde vooronderstelling door:

“Dan ben je al zoveel dierbaars verloren [...] is er dan niks dat je gewoon kan stoppen hè?”

(Presentatrice, afl. Michel de Hont)

“Want op het moment dat je gaat eten, de verkeerde dingen, kan je niet tegen jezelf zeggen: dit moet ik niet doen?”

(Presentatrice, afl. Michel de Hont)

De vooronderstelling is dat eten, de drang naar eten, iets is wat je als individu zelf kunt stoppen. Je kunt tegen jezelf zeggen dat je het niet moet doen en daarmee wordt het neergezet als een

kwestie van zelfbeheersing, zelfcontrole en ook als keuze: het is iets wat je zelf in de hand hebt. De deelnemers hebben hier moeite mee en daar ligt de oorzaak van het feit dat ze kampen met obesitas. Het zijn de vooronderstellingen in de vragen waardoor de reasoning devices tot uiting komen. Dat is een manier om een frame – in dit geval het frame van individuele verantwoordelijkheid – over te dragen.

Dergelijke vooronderstellingen klinken in meer vragen en uitspraken door:

“Waarom eet een mooie jonge meid zoveel en zet ze haar leven op het spel?”

(Afl. Amanda Meijer)

“Hoe ben je zo zwaar geworden? [...] Wat doe jij fout?”

(Afl. Ruben van Zijl)

“Maar als je nou terug kijkt: ooit was jij strak, slank en fit. Hoe kan het dan zijn dat je deze keuze maakt?”

(Afl. Ruben van Zijl)

Vragen waarom iemand zoveel eet impliceert dat als de persoon dat weet, hij of zij het ook niet kan doen en het dus een kwestie van keuze is. In de andere vragen gaat de presentatrice er bij voorbaat al vanuit dat de deelnemer zijn overgewicht te danken heeft aan het feit dat hij het is die iets fout doet en aan de keuze die hij heeft gemaakt.

Ook de personal trainer heeft de neiging vragen te stellen en opmerkingen te plaatsen waar een vooronderstelling in zit:

“Waarom heb je het zo ver laten komen? Verdorie. [...] En je laat het gewoon gaan! Dat moet je niet doen!”

(Afl. Amanda Meijer)

“Michel, opstaan, we gaan niet wachten. Kom op, we hebben genoeg gewacht.”

(Afl. Michel de Hont)

“Ik vind het heel triest om mensen te zien die 't zo ver laten komen. Het is nooit te laat. Zolang je leeft, moet je zorgen dat je het lichaam onderhoudt.”

(Afl. Michel de Hont)

De personal trainer leeft met de vooronderstelling dat het de deelnemer is die het te ver heeft laten komen, te lang (af)gewacht heeft, en bestempelt het obesitasprobleem daarmee als een kwestie van zelfcontrole. Het is duidelijk welke morele basis de trainer erop na houdt: als mensen ben je zelf verantwoordelijk voor het onderhouden van je lichaam.

Een terugkerende metafoor – met name wanneer er over de oplossing gesproken wordt – is die van de ‘knop’. Er wordt herhaaldelijk gesproken over een knop die maar niet omgezet kan worden. Dit refereert naar de oorzaak als een kwestie van mentaliteit, waar het individu verantwoordelijk voor is. Het individu heeft het zelf in de hand en het kunnen omzetten van de knop zal een ommekeer betekenen:

“Ik heb er ook zo vaak over nagedacht van wat moet er nou in vredesnaam eens gebeuren, voordat die knop bij je omgaat en dat je denkt van nou.. dit kan echt niet!”

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

Het frame van individuele verantwoordelijkheid komt ook explicieter naar voren doordat ‘Obese’ aankaart dat de deelnemers zich hebben misdragen, hun overgewicht een gevolg is van gemakzucht en de weg van de minste weerstand kiezen, zwakte en egoïsme:

“Ja dat is gemakzucht misschien ook wel en dat je dan toch de weg van de minste weerstand kiest op een gegeven moment. Dat gaat van kwaad tot erger.”

(Deelnemer, afl. Ruben van Zijl)

Deelnemer: “Over de kling gaan is ja.. het bittere bewijs van het feit dat ik me jarenlang heb misdragen op dit gebied.”

Personal trainer: “Ja, zeker misdragen.”

(Afl. Ruben van Zijl)

In veel gevallen zijn het, zoals bovenstaande voorbeelden, uitingen van de deelnemers zelf, die de presentatrice of personal trainer in sommige gevallen expliciet bevestigt.

Het programma brengt herhaaldelijk het idee op de kijker over dat obesitas een verslaving is. Verslaving is een begrip waar veel verschillende opvattingen over bestaan; in ‘Obese’ ziet men verslaving als een gewoonte waar de deelnemers geen weerstand aan kunnen bieden of een ondeugd, waarmee het verwijst naar individuele verantwoordelijkheid:

Presentatrice: “Maar wat is het dan, is het een verslaving?”

Deelnemer: “Ja. Ik denk dat ‘t een, zeker een verslaving is. Het is iets dat zo.. [...] d’r in sluipt, dat je niks meer door hebt.”

(Afl. Amanda Meijer)

Op een gegeven moment refereert de presentatrice ook naar obesitas als ziekte, althans ‘bijna ziekte’, die moeilijk te overwinnen valt. Obesitas afschilderen als ziekte kan duiden op een ander frame, aangezien een ziekte een lichamelijke of psychische afwijking betreft waarvoor de verantwoordelijkheid buiten het individu ligt. Het komt echter niet voldoende naar voren om inderdaad een ander frame te ondersteunen. Ook noemt een deelnemer het zelf een mechanisme, alsof er geen sprake van vrije wil is. Ook dit kan wijzen op een ander frame, maar komt eveneens niet vaak genoeg naar voren:

“Obesitas is gewoon een hele heftige... ziekte bijna, die heel moeilijk te overwinnen valt.”

(Presentatrice, afl. Ruben van Zijl)

“Het is iets wat.. ja, een soort mechanisme lijkt het wel om met stress om te gaan, met onrust.”

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

4.2.3 Straf en vernedering

Er is niet in alles een verwijzing naar eet- en bewegsgewoonten en/of gedragsaspecten te vinden. Soms zit een verwijzing naar de reasoning devices in de manier waarop (bijvoorbeeld) de personal trainer de deelnemer behandelt. In de onderstaande scene komt dit duidelijk naar voren:

Deelnemer: “Ik ben kapot.”

Personal trainer: “En door. Maak alles kapot, maakt mij niet uit. Gelijk op de grond. Liggen op je buik en opstaan. Daar gaan we weer. Komaan Ruben.”

Deelnemer: “Ik pis bijna in m’n broek joh.”

Personal trainer: “Wat zei je nou, pis je in je broek?”

Deelnemer: “Op een gegeven moment ben je de controle over je lichaam kwijt. Dat is een moment wat gebeurt, en hoewel ik geen drang had om te plassen liep het op dat moment gewoon wel in kleine beetjes al weg.”

Personal trainer: “Strekken. Hou vast.”

Voice over: “En als Radmilo maar door blijft gaan, is Ruben uiteindelijk de schaamte voorbij.”

Personal trainer: “Kom op.”

Deelnemer: “Ik ga eerst even pissen.”

Personal trainer: “Ga pissen dan. Pis in je broek.”

Deelnemer: “Nee toch.”

Deelnemer: “Hij zei nou, dan plas je maar in je broek. [...]”

(Afl. Ruben van Zijl)

De personal trainer toont geen medelijden. Uitingen van uitputting van de deelnemer tijdens een training negeert hij, daar heeft hij duidelijk geen boodschap aan: “Maak alles kapot, maakt mij niet uit.” Wanneer de deelnemer aangeeft dat hij moet plassen wordt duidelijk dat hij dit, als hij echt nodig moet, maar ter plekke moet doen. Hij krijgt geen pauze voor een toiletbezoek, wat betekent dat hij het in zijn broek zal moeten doen. De deelnemer wordt gestraft, zo lijkt het. Ook zit er een vernederende factor in. De vraag is of het ook zo gegaan zou zijn als de deelnemer had geleden aan een medische aandoening die ten grondslag lag aan zijn overgewicht. Waarschijnlijk niet. Het idee dat de kijker meekrijgt is dat het zijn eigen schuld is; de trainer pakt de

deelnemer toch niet voor niks zo hard aan. Dat is in ieder geval de gedachte van de personal trainer.

Een vergelijkbare manier om het frame over te dragen is de manier waarop 'Obese' de deelnemers – met name in het begin van de aflevering – in beeld brengt. Terwijl de kijker via de voice over verneemt wie er in deze aflevering van 'Obese' centraal staat, zie hij deze persoon uit bed komen en beginnen aan zijn of haar ochtendritueel. De deelnemer is op dit moment slechts gekleed in ondergoed en wordt veelal van onderaf gefilmd. Ook 'glijdt' de camera regelmatig over het lichaam, dit dwingt de kijker het lichaam goed in zich op te nemen. Daarnaast zijn er vaak slechts delen van het lichaam in beeld, die het gehele beeld vullen, zie figuur 4.8 en 4.9.

Figuur 4.8

Figuur 4.9

Het lijkt op het omgekeerde van pornografie: het gaat niet om het opwekken van lust maar om het opwekken van walging. Het is ook heel onpersoonlijk, het gaat enkel om het lichaam. In het gebruik van dergelijke beelden zit eveneens een aspect van vernedering en straf. En ook hier is het de vraag of de deelnemer ook in ondergoed ten tonele had moeten verschijnen als deze niet als de verantwoordelijke voor het probleem werd gezien.

4.2.4 Verontschuldigende omstandigheden

Een relevant aspect is dat iedere aflevering – in meer of minder uitgebreide mate – verslag doet van gebeurtenissen die van grote impact zijn (geweest) op de deelnemer. Zo zijn van een deelnemer de ouders gescheiden en heeft een deelnemer zijn baan verloren (en is vervolgens onder zijn niveau gaan werken). Er zijn ook deelnemers die een of beide ouders hebben verloren. Wanneer de voice-over het over de gebeurtenissen heeft, volgt er direct achteraan dat de deelnemer hierdoor (meer) is gaan eten:

“Amanda’s vader vertrekt naar Ierland, waardoor ze hem mist in haar dagelijkse leven. In eten vindt zij troost, en dat is tot op de dag van vandaag zo gebleven. [...] Ondanks de afstand heeft ze veel contact met haar vader. Ze is dan ook ontroostbaar als hij drie jaar geleden overlijdt.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

“Vijf jaar geleden worden zijn ouders kort na elkaar ziek met een dramatische afloop. Eerst overlijdt zijn moeder en twee jaar later zijn vader. Het verdriet eet hij weg.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

Hoewel het goed mogelijk zou zijn dat het programma hiermee wil verwijzen naar een ander frame, is dat toch niet het geval. Het komt slechts even voorbij en past nog in het frame van individuele verantwoordelijkheid. Doordat de programmamakers omstandigheden aanvoeren die verzachtend en verontschuldigen wordt echter wel het scherpe randje van het idee van individuele schuld gehaald. Wanneer de makers langer op de omstandigheden in zouden gaan en er meer aandacht aan zouden besteden, is er wellicht sprake van een ander frame en dan ook gelijk een heel ander programma. Het valt op dat het programma verder weinig aandacht aan de eerder opgevoerde omstandigheden besteedt. Dit is bijvoorbeeld te zien in gesprekken met de psycholoog van het Obese-team. Het gaat in ‘Obese’ om mensen die getraumatiseerd zijn. Daar zou je als psycholoog aandacht aan kunnen besteden, maar dit gebeurt niet. Ook de psycholoog lijkt het, net als iedereen eigenlijk, vooral te hebben over doorzetten:

Psycholoog: “Dus jij kan eigenlijk bepalen gaat die faalangst of onzekerheid mij beheersen of ga ik kijken of ik met me onzeker te voelen toch m’n dingen doe.”

Deelnemer: “Maar iets willen en doen, dat zijn 2 heel verschillende dingen.”

Psycholoog: “Ja en dat gaat dit jaar natuurlijk wel een belangrijk aandachtspunt worden, tussen willen en doen.”

Deelnemer: “Jaa.”

(Afl. Michel de Hont)

De programmamakers voeren continu een balanceeract op: de kijker moet de deelnemer zien als verantwoordelijke voor de situatie waarin hij of zij verkeert, maar het is niet de bedoeling dat hij deze te sterk veroordeelt. De kijker moet later in het programma immers nog wel kunnen meeleven en -juichen met de deelnemer wanneer deze dalen en pieken beleeft in de strijd tegen zijn overgewicht. Daarom voeren de makers omstandigheden aan die de deelnemer verontschuldigen. Ze moeten wel oppassen: de verantwoordelijkheid moet ook weer niet te veel bij het individu worden weggenomen.

4.3 Framing verantwoordelijkheid omtrent de oplossing

De literatuur laat zien dat framing van de verantwoordelijkheid voor de oorzaak en de oplossing van elkaar kunnen verschillen. Wanneer bijvoorbeeld het individu verantwoordelijk wordt gehouden voor de oorzaak van het obesitasprobleem, betekent dit niet automatisch dat er ook van dit individu wordt verwacht het probleem op te lossen. Andersom kan het ook zo zijn dat hoewel

bijvoorbeeld de voedingsindustrie verantwoordelijk wordt gehouden voor de oorzaak, de mening is dat het individu zelf moet zorgen voor een oplossing. Onderhavig onderzoek heeft de frame-elementen met een verwijzing naar verantwoordelijkheid aangaande de oplossing dan ook apart bestudeerd; deze paragraaf zet ze uiteen.

4.3.1 Aanmeten nieuwe levensstijl

Nadat de kijker kennis heeft gemaakt met de deelnemer, weet waardoor hij of zij obese is geworden en op de hoogte is van de achtergrond van de persoon, is het tijd voor het individu om wat spullen te pakken en naar Radmilo Soda te worden 'gestuurd', de hoofdtrainer. Een weekend lang onderwerpt deze de deelnemer van het programma aan allerlei testen, om een exact beeld te krijgen van hoe de deelnemer er op het gebied van gezondheid en conditie voor staat. Tot zover is er nog niets wat naar verantwoordelijkheid wijst. Echter, na afloop van het weekend presenteert de hoofdtrainer een plan en stelt deze een doel. In dat plan staat hoeveel de deelnemer na 300 dagen moet zijn afgevallen en staan ook de doelen voor de weegmomenten die tussendoor zullen plaatsvinden. Om deze doelen te kunnen halen, zijn schema's opgesteld: schema's om te trainen en schema's om te eten. In het navolgen van deze schema's ligt de oplossing voor het obesitasprobleem. Doordat 'Obese' enkel en alleen sporten en aanpassing van voeding als oplossing noemt, onderstreept het programma individuele verantwoordelijkheid. Het is immers iets wat het individu zelf moet doen. De deelnemers moeten hun ongezonde eetpatronen omgooien en daarom worden diëten opgesteld, verder is het een kwestie van 'gewoon lekker veel bewegen':

"Het beloven 300 zware dagen te worden waarin Amanda twee keer per dag gaat sporten, en moet leven volgens een zorgvuldig aangepast dieet. En dat is nodig, want in de eerste drie maanden moet ze maar liefst 25 kilo afvallen."

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

"Het plan van aanpak is dat ik 'm vooral op z'n voeding ga coachen, want dat is gewoon belangrijk, daar kan hij de grootste winst mee pakken. Ja enne.. daarnaast gewoon lekker veel bewegen."

(Personal trainer, afl. Ruben van Zijl)

'Obese' doet voorkomen dat beheersing van gewicht een simpel proces is dat gemakkelijk bereikt kan worden en iets is wat het individu in de hand heeft – door het eet- en beweegschema nauwkeurig te volgen. Wanneer het goed gaat met afvallen, verwijst het programma direct naar het eet- en beweeggedrag. Ook wanneer het minder goed gaat met afvallen, schetst de reality-show het beeld dat dat simpelweg komt doordat de deelnemers te veel hebben gegeten en te weinig bewogen:

"Hij heeft heel hard gewerkt, maar, naast dat heeft hij ook heel veel gelaten. Ik denk dat dat ertoe geleid heeft dat 'ie zo hard gaat."

(Personal trainer, afl. Ruben van Zijl)

“Kijk, afvallen doe je door op je voeding te letten. Dat betekent gewoon dat je wel teveel hebt gegeten. Ja? Want anders zouden we nog steeds een dalende lijn hebben.”

(Personal trainer, afl. Ruben van Zijl)

Met name bij een deelnemer gaat het afvallen erg moeizaam; deze haalt de gestelde doelen dan ook niet. Gelijk zoomt het realityprogramma in op zijn beweeggedrag: via de voice over verneemt de deelnemer dat de deelnemer te weinig sport en wanneer hij wel sport probeert hij zoveel mogelijk de dans te ontspringen:

“Michel sport minder dan hij moet en tussen de trainingen door beweegt hij nauwelijks. En dat ziet hij meteen terug op de weegschaal.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

“Zelfs als Melissa mee traint, probeert hij de kantjes er vanaf te lopen.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

De gekozen beelden ondersteunen dit idee: de kijker ziet Michel tijdens trainingen vooral wanneer hij bij staat te komen en pauze neemt. Het opvallende is dat de presentatrice in een gesprek met de deelnemer uit wel degelijk te geloven dat hij goed traint en zich aan zijn dieet houdt:

“Als wij in een schilderijtje komen hangen bij jou aan de muur, dan vrees ik wel dat we jou op de bank zien zitten, nadat je je helemaal te pletter hebt getraind, want dat geloof ik. En dat je dat goed combineert, en dat je je aan je dieet houdt, dat geloof ik allemaal.

Maar ik geloof wel, dat als we er dan bij zijn, dat het dan voor jou dan ook ophoudt. En ik denk dat daar... [...] daar zit de winst.”

(Presentatrice, afl. Michel de Hont)

In plaats van dat ze ingaat op wat de voice over wel uit – dat hij niet (hard) genoeg sport – focust de presentatrice op het idee dat hij tussen de trainingen door nauwelijks beweegt en dat daar het probleem (en dus ook de oplossing) ligt. Om de kijker een impressie te geven van de passieve levensstijl van de deelnemer die hij heeft tussen de trainingen door, laten de programmamakers de vriendin van Michel aan het woord. Duidelijk wordt dat zij alles in het huishouden doet, van boodschappen doen en koken tot schoonmaken en het doen van de was.

Het tegenstrijdige hier is dat dit eigenlijk afdoet aan de bijna heilige schema's die voor de deelnemers zijn opgesteld. Het volgen van deze schema's zou toch tot het gewenste resultaat moeten leiden? Het succes van de deelnemers zou dan niet moeten afhangen van beweging tussen het sporten door. Even verderop in de aflevering wordt wel weer vastgehouden aan deze eerste veronderstelling:

“Maar zie je hoe moeilijk 't is, als je ook gewoon maar 1 steekje laat vallen? Doordat je inconsequent bent, met je voeding, dat als je 't niet juist

afmeet.. en je niet aan de schema's houdt.. dan gaat het gewoon mis."

(Presentatrice, afl. Michel de Hont)

Doordat 'Obese' veel sporten en gezonder eten als oplossing tegen obesitas presenteert, onderstreept het individuele verantwoordelijkheid op een indirecte manier. De gedachte dat het individu zelf verantwoordelijk is voor de oplossing van het obesitasprobleem waar ze mee kampen komt in het realityprogramma ook directer naar voren. Om van hun obesitas af te komen, moet het leven van de deelnemers compleet anders worden ingericht en dit kunnen zij alleen zelf:

"In dit jaar van Obese moet Amanda keihard werken om haar gewicht en haar leven weer op het juiste spoor te krijgen."

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

Het kan nog directer:

"Het is jouw verantwoordelijkheid hè. Uiteindelijk ben jij de enige die die verandering teweeg kan brengen."

(Presentatrice, afl. Michel de Hont)

Tekenen voor eventueel een ander frame laat de realityshow zien wanneer de voedingscoach erbij gehaald wordt om boodschappen met de deelnemers te doen. Duidelijk wordt dan dat de deelnemers een voorkeur hebben voor producten die juist niet goed voor ze zijn:

Deelnemer: "En croutons?"

Voedingscoach: -lachend- "Nee die dus niet."

Deelnemer: "En vleeswaren?"

Voedingscoach: "Jij vindt.. alles wat niet goed is vind jij het lekkerst."

(Afl. Michel de Hont)

Hier zou 'Obese' het idee kunnen schetsen dat het overgewicht een gevolg is van het feit dat de deelnemers niet beschikken over de juiste informatie ten aanzien van voeding, waarvoor de verantwoordelijkheid zou kunnen liggen bij de voedingsindustrie en/of de overheid – denk bijvoorbeeld aan misleidende reclame. Echter, dit doet het realityprogramma niet. Ja, de deelnemers krijgen hulp bij het omgooien van hun eetpatroon, maar een verdere verwijzing blijft uit.

4.3.2 Verandering in mentaliteit

De oplossing van het probleem, van obesitas afkomen, ligt volgens 'Obese' voornamelijk in het aanmeten van een nieuwe levensstijl. Het programma benadrukt dat of een deelnemer zich die levensstijl daadwerkelijk kan toe-eigenen, sterk afhankelijk is van het denk- en gedragpatroon van die persoon: de mentaliteit. Dit wijst wederom in de richting van individuele verantwoordelijkheid.

De knop omzetten

Het eerste element dat de programmamakers hiervoor inzetten is de metafoor dat de oplossing een kwestie is van het omzetten van de 'knop'. Dat de deelnemers de spreekwoordelijke knop niet kunnen omzetten voert 'Obese' ook aan als oorzaak van het obesitasprobleem, maar de

realityshow refereert hier met name naar wanneer het spreekt over de oplossing. Op het moment dat de deelnemers het goed doen met trainen, het volgen van het dieet en afvallen, wordt gesproken over de knop die om is:

“Ik denk dat er een bepaalde knop om is, op allerlei gebieden. Eh.. dat ik me gewoon een stuk sterker voel.”

(Deelnemer, afl. Amanda Meijer)

“[...] maar het heeft je toch in een keer gegrepen, want die knop is bij jou in een keer omgegaan.”

(Presentatrice, afl. Ruben van Zijl)

Met het omzetten van de knop doelt het programma op een wijziging van denk- en gedragspatroon, ofwel: het aannemen van een andere houding. Dit is wederom iets wat alleen het individu kan bewerkstelligen. Er is een knop, die kan omgezet worden en de enige die dit kan doen is het individu.

Mentale verandering

Daarnaast brengt ‘Obese’ door middel van specifieke woorden – die verwijzen naar een verandering in houding – het idee over dat het individu zelf de oplossing in de hand heeft. Het is een kwestie van het vinden van de juiste spirit, het maken van een (mentale) doorbraak:

“Michel heeft eindelijk de juiste spirit gevonden [...]”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

“Ik denk dat Amanda een grote doorbraak heeft gemaakt tijdens het trainingskamp.”

(Pers. trainer, afl. Amanda Meijer)

Ook gebruikt het realityprogramma herhaaldelijk woorden als ‘veranderd’ en ‘nieuw mens’ die erop wijzen dat de deelnemers een mentale verandering hebben doorgemaakt. De oplossing is een kwestie van mentaliteit, en daarmee individuele verantwoordelijkheid:

“Amanda’s leven lijkt nauwelijks nog op dat van 9 maanden geleden aan het begin van Obese. Ze is een nieuw mens geworden [...]”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

“Ruben is echt veranderd. Het is gewoon een andere man, met een nieuw leven.”

*(Presentatrice,
afl. Ruben van Zijl)*

Strijd tegen de kilo’s... en zichzelf

Een opvallende terugkerende metafoor is die van ‘strijd’. Het zit zelfs verwerkt in het motto van ‘Obese’; telkens wanneer de naam van het programma in beeld is, verschijnt eronder de tekst ‘Strijd voor het leven’ (figuur 4.10).

Figuur 4.10

Later wordt de visie van het programma duidelijk: het betreft een strijd die alleen door het individu gestreden kan worden. De realityshow verwijst er expliciet naar als zijnde *haar* strijd of in het geval van de mannelijke deelnemers *zijn* strijd:

“Vandaag in Obese, het aangrijpende verhaal van Ruben, en zijn strijd tegen zijn levensgevaarlijke overgewicht.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

“Melvin heeft jarenlange ervaring, en zal haar het hele jaar begeleiden in haar strijd tegen de kilo’s.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

Wanneer er over strijd gesproken wordt gaat het over het gevecht van de deelnemers met hun overgewicht, maar vooral over het gevecht dat ze hebben met zichzelf:

“Het is een gevecht tegen de kilo’s, maar vooral een strijd tegen zichzelf. Hoewel hij na een moeizame start er helemaal voor lijkt te gaan, valt hij snel weer terug in zijn oude patroon van klagen en tegensputteren.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

Er wordt herhaaldelijk gesproken over hoe het Obese-traject de deelnemers confronteert met zichzelf. Ook verwijst het programma naar de confrontatie die de deelnemers moeten aangaan met zichzelf om tot een oplossing van het probleem te komen:

“Echt, echt een confrontatie met mezelf.”

*(Deelnemer,
afl. Amanda Meijer)*

“Om de strijd tegen haar overgewicht te winnen moet ze de confrontatie aangaan met haar angsten.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

Met een verwijzing naar de indruk dat de deelnemers in conflict zijn met zichzelf onderstreept 'Obese' het idee dat de oplossing te maken heeft met gedragsaspecten.

Wedstrijd met individu als winnaar

Door bepaalde woorden te gebruiken verwijst 'Obese' naar het idee dat het Obese-traject niet alleen een strijd, maar ook een wedstrijd is. Uit het gevecht tegen de kilo's moet wel een winnaar komen – het individu – en dus worden er doelen gesteld, eindsprinten gemaakt en persoonlijke overwinningen geboekt:

"Ik heb een aantal doelen voor je gesteld, voor de aankomende 300 dagen. Het einddoel is 135 kilo [...]"

(Personal trainer, afl. Michel de Hont)

"Na een paar weken te hebben stil gestaan heeft Amanda op het laatste moment nog een eindsprint ingezet."

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

"En nog een grotere persoonlijke overwinning van jou [...]"

(Presentatrice, afl. Amanda Meijer)

Het programma brengt het idee over dat het allemaal op het individu aankomt om de wedstrijd te winnen en om van het overgewicht af te komen. Het komt aan op individueel doorzettingsvermogen en zelfbeheersing om de gestelde doelen te halen. Zolang de deelnemers alles op alles zetten, zich focussen, voldoende gas geven, bikkelen, er vol goede moed tegenaan gaan en ook volhouden zullen ze resultaat boeken:

"Na wat tegensputteren in het begin, geeft Michel zich na 2 weken toch over aan het strakke regime van zijn trainer Marcella. Hij klaagt niet meer, en hij probeert de oefeningen vol te houden. En met resultaat: na 3 weken trainen, is de eerste vooruitgang geboekt."

(Voice over, afl. Michel de Hont)

"En dat doet hij, Ruben ontpopt zich tot een waar trainingsbeest. [...] Ruben gaat als een speer, en nog voor het eerste weegmoment, haalt hij zelfs al zijn eerste doel van 35 kilo. [...] Ruben lijkt ontketend, en Radmilo is dan ook heel tevreden."

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

Wanneer het niet zo goed gaat met de strijd tegen de kilo's refereert de realityshow naar zwakte van de deelnemer en suggereert het dat ze snel opgeven, veel klagen, tegensputteren en excuses verzinnen om niet te hoeven sporten. Ook geven de programmamakers de kijker mee dat de deelnemers hun kop in het zand steken, de boel laten versloffen en de teugels laten vieren. Ze verliezen hun focus en nemen het ervan, vallen terug in oude gewoontes en gedrag. Ook dit drukt het idee uit dat het allemaal op het individu aankomt om van het overgewicht af te komen:

“Maar Ruben verliest helaas steeds meer de focus. Gina en de kinderen gaan op vakantie, en ook Bilal is even weg. Ruben laat de teugels vieren, en neemt het ervan. [...] Ruben lijkt terug te vallen in zijn oude gewoontes. En waar het eerst zo goed ging met afvallen, stagneert het nu.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

“Het is een gevecht tegen de kilo’s, maar vooral een strijd tegen zichzelf. Hoewel hij na een moeizame start er helemaal voor lijkt te gaan, valt hij snel weer terug in zijn oude patroon van klagen en tegensputteren.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

Het programma creëert het idee dat een gebrek aan individueel doorzettingsvermogen vaak het ‘knelpunt’ is:

Voor Radmilo is het duidelijk waar het knelpunt zit: een groot gebrek aan doorzettingsvermogen.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

Individu kan het moeilijk alleen

Het is de bedoeling dat de kijker de oplossing ziet als verantwoordelijkheid van het individu. Tegelijkertijd klinkt in diverse uitingen door dat het individu het maar moeilijk alleen kan. Dat is nog voor de start van het afvaltraject al het geval. De voice over laat weten dat er snel moet worden ingegrepen, niet door de deelnemer zelf, maar door ‘wij van het programma’. Dat de deelnemers zo doorgaan kunnen de programmamakers niet laten gebeuren. Diverse keren uiten de deelnemers dat ze ‘het zo graag willen’, doelend op het afvallen, maar toch lukt dit ze niet zelf en hebben ze het kennelijk nodig dat iemand anders ingrijpt:

“Ze zijn ten dode opgeschreven, als er niet snel wordt ingegrepen.”

(Voice over, intro alle afleveringen)

“Rubens vrouw en zijn kinderen maken zich ook grote zorgen om hem en de ultieme droom van zijn dochter, is dat haar vader haar ooit naar het altaar brengt. Op deze manier gaat ‘ie dat niet halen. En dat kunnen wij niet laten gebeuren.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

Er zit hier ook een element van dwang in: de deelnemers beginnen pas aan een serieus afvaltraject wanneer ze hiertoe gedwongen worden, zo lijkt het.

Niet alleen hebben de deelnemers hulp nodig een verandering in gang te zetten, ook wanneer ze werken aan de oplossing voor hun probleem schetsen de programmamakers het plaatje dat ze het niet alleen af kunnen. Via de voice over leert de kijker dat het nodig is de deelnemers keihard aan te pakken, tot het uiterste te drijven en bij de les te houden:

“Bilal is een strenge trainer, die Ruben keihard aanpakt, precies wat hij nodig heeft.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

“Hij moet Michel met een strenge aanpak bij de les houden, en dat is nodig ook.”

(Voice over, afl. Michel de Hont)

Uit deze uitspraken blijkt dat de deelnemers kennelijk lui zijn, het ze ontbreekt aan doorzettingsvermogen en snel de focus verliezen; dit duidt nog steeds op de achterliggende gedachte dat de oplossing sterk samenhangt met mentaliteit en dus individuele verantwoordelijkheid. Het programma brengt echter tegelijkertijd het idee op de kijker over dat de deelnemers het niet op eigen houtje redden; ze hebben regelmatig een flinke duw in de juiste richting nodig. Er zit hiermee wederom een element van dwang in het programma, van overreding, pressie en emotionele chantage. Het lijkt soms wel een strafkamp.

De klaarblijkelijk belangrijke rol die het Obese-team vervult in de strijd van het individu wordt behalve impliciet ook expliciet benadrukt:

“[...] Maar met behulp van alle coaches van het Obese-team moet het haar lukken om de draad weer op te pakken.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

Behalve dat ‘Obese’ regelmatig het beeld naar voren brengt dat de deelnemers zonder het team nergens zijn en duidelijk begeleiding nodig hebben, laat het ook zien dat ze thuis worden voorzien van zowel sport- als keukenapparatuur. Dit moet het makkelijker voor ze maken om veel te sporten en gezonde gerechten te bereiden. De programmamakers schetsen hier – hoewel minder expliciet gemaakt – het idee dat de oplossing ook afhangt van zaken die buiten het individu liggen.

Opgeteld laat dit zien waar het enigszins wringt: aan de ene kant is obesitas het gevolg van verkeerde keuzes waar een persoon, door de juiste keuzes te maken, vanaf kan komen maar aan de andere kant is er het steeds terugkerende dwangelement. Aan de ene kant is het iets wat de deelnemer zelf moet doen, aan de andere kant kan deze moeilijk zonder begeleiding een spelen toch ook faciliteiten een rol. De deelnemers komen er in ieder geval pas als ze een flinke duw in de juiste richting krijgen. Dit is een deel van de oplossing en hoort thuis in het van het frame van individuele verantwoordelijkheid.

Persoonlijke prestatie?

Dit maakt het ook lastiger om datgene wat de deelnemers bereiken volledig te zien als een persoonlijke prestatie. Want als het nodig is om iemand keihard aan te pakken, in hoeverre is het dan nog eigen verdienste dat hij ergens vanaf komt?

Daarbij doen de programmamakers het soms voorkomen alsof de deelnemers zelf niks hoeven te doen. Zij zijn het, die de deelnemers bij de hand nemen en een nieuw leven gaan geven:

“We nemen deze mensen bij de hand en geven ze de kans op een nieuwe, gezonde toekomst.”

(Voice over, intro alle afleveringen)

“Ruben weet niet dat hij 1 van de 6 gelukkigen is die wij een nieuw leven gaan geven. Nietsvermoedend zit hij in de kantine.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

Dit is tegenstrijdig met de andere uitingen waarin de programmamakers de oplossing presenteren als iets wat bereikt kan worden door hard werken van het individu. De programmamakers zien het optreden van de deelnemers zeker wel als persoonlijke prestatie. Onderstaande uitingen laten dit expliciet zien:

“Wat moet jij trots zijn op jezelf. [...] maar je hebt het wel geflikt! 25 kilo! [...] Echt heel knap.

(Presentatrice, afl. Amanda Meijer)

“Nee maar het gaat niet vanzelf, je doet toch iets heel goed.”

(Presentatrice, afl. Ruben van Zijl)

Dergelijke uitingen brengen op het publiek over dat de deelnemers respect verdienen. Hier is weer eens stukje van de ‘balanceeract’ te zien die het programma opvoert; waar de deelnemers in eerste instantie gestraft worden en vernederingen ondergaan ontvangen ze uiteindelijk complimenten en respect.

4.3.3 Verontschuldigende omstandigheden

Het gedeelte van ‘Obese’ waarin men werkt aan de oplossing voor het overgewicht voert, net als het gedeelte dat de oorzaken bespreekt, verontschuldigende omstandigheden aan. De deelnemers kampen met emotionele ontwikkelingen in hun privéleven en lichamelijke tegenslagen:

“Het is een moeilijke tijd voor Amanda. De spullen worden verdeeld en het huis gaat in de verkoop. Door alle perikelen let ze minder goed op haar voeding, en dat heeft negatieve gevolgen voor het afvallen.”

(Voice over, afl. Amanda Meijer)

Voice over: “[...] Maar het lichaam werkt tegen.”

Deelnemer: “Vandaag voel ik me slecht. Mijn onderbenen zijn heel dik geworden en zelfs ontstoken aan 1 kant, met name het linkerbeen. Daar ben ik vanmorgen weer mee bij de dokter geweest en die heeft mij een antibioticakuur voorgeschreven.”

(Afl. Ruben van Zijl)

Ook besteedt het realityprogramma aandacht aan faalangst. Het idee is dat deze angst de deelnemer belemmert om van hun overgewicht af te komen:

“Langzaam wordt duidelijk waar ze werkelijk mee worstelt. Ze lacht alles weg om haar angsten maar niet onder ogen te hoeven zien. Ze is bang om te falen.”

(Voice-over, afl. Amanda Meijer)

“Dus jij kan eigenlijk bepalen gaat die faalangst of onzekerheid mij beheersen of ga ik kijken of ik met me onzeker te voelen toch m'n dingen doen.”

(Psycholoog, afl. Michel de Hont)

Er gebeurt van alles waardoor de deelnemers het moeilijk hebben om als winnaar uit hun strijd te komen. Desondanks blijft het team van ‘Obese’ erop wijzen dat ze het zelf in de hand hebben en moeten doorzetten om hun doel te bereiken. Dat het programma deze omstandigheden aanvoert zorgt voor des te meer respect wanneer de kandidaten inderdaad hun doelen halen. Want ondanks dat ze het moeilijk hadden, hebben ze het toch ‘geflikt’. Ook wanneer ze het niet helemaal halen helpt het de deelnemers: het verontschuldigt ze en zorgt ervoor dat de focus ligt op de kilo’s die er wél vanaf zijn. Geen enkele kijker zal de deelnemer op deze manier veroordelen wanneer deze het gestelde doel niet haalt. Uitlatingen van onder andere de voice over en familie wijzen de kijker nog eens extra in de juiste richting:

“Ondanks de pijn, probeert Ruben zo goed en zo kwaad als het kan, te trainen.”

(Voice over, afl. Ruben van Zijl)

“Door wat er zich de afgelopen tijd natuurlijk allemaal heeft afgespeeld, de scheiding, en de stress die dat met zich meebrengt, vind ik het ontzettend knap dat ze er zo vol voor gaat.”

(Moeder, afl. Amanda Meijer)

4.4 Voice-over

Tijdens de analyse is het tot slot opgevallen dat de voice-over over het algemeen formeler spreekt dan andere personen die in de afleveringen aan het woord zijn. Formeler en af en toe zelfs quasiwetenschappelijk. De teksten van de voice-over zijn onpersoonlijk geformuleerd en soms wordt er in de wij-vorm gesproken; wanneer de voice-over zich identificeert met de makers van het programma. De voice-over geeft veelal samenvattingen, trekt conclusies en is hierbij vaak wat kort door de bocht waardoor het frame van individuele verantwoordelijkheid explicieter tot uiting komt.

4.5 Framematrix

REASONING DEVICES				FRAMING DEVICES				
<i>Probleem-definiëring</i>	<i>Causale verantwoordelijkheid</i>	<i>Oplossing/Handelings-Perspectief</i>	<i>Morele basis</i>	<i>Emotionele basis</i>	<i>Woord-keuze/ kernbegrippen</i>	<i>Metaforen</i>	<i>Slogans</i>	<i>Visuele devices</i>
Obesitas wordt gedefinieerd als een risico voor de gezondheid, een functionele beperking en als psychosociaal probleem.	De oorzaak van het overgewicht ligt in de mentaliteit en de levensstijl van het individu: deze heeft een gebrek aan individuele zelf-sturing, zelf-management en wilskracht, eet teveel en ongezond en heeft daarbij een zeer passieve levensstijl. Persoonlijke omstandigheden verontschuldigen individu in beperkte mate.	Individu met obesitas moet zichzelf een nieuwe levensstijl aanmeten en zijn mentaliteit aanpassen: hierbij hoort gezond eten, sporten en het laten zien van doorzettingsvermogen en zelfbeheersing. Deel van de oplossing: individu moet in de juiste richting geduwd worden.	Een ieder is verantwoordelijk voor zijn/haar eigen gezondheid, het onderhouden van het eigen lichaam. Hier wel of niet de verantwoordelijkheid voor nemen is een keuze.	Walging Afschuw Vreugde Bewondering	Leven op het spel zetten, verslaving, emotie-eter, eetbuien, 'wegeten' van verdriet, destructief eetgedrag/ levensstijl, ongezond eetpatroon, verwaarlozen lichaam, misdragen, keuze, gemakzucht, woordgebruik dat verwijst naar inactiviteit en eetgedrag. Strijd tegen zichzelf, gevecht, vinden van juiste spirit, nieuw mens, woordgebruik dat verwijst naar doorzettingsvermogen en zelfbeheersing of het negatieve daarvan, opgeven: bikkelen, gaan als een speer, alles op alles zetten, kantjes ervan af lopen, teugels laten vieren, focus verliezen.	Strijd (voor het leven, tegen zichzelf). Kwestie van 'knop' die moet worden omgezet.	Strijd voor het leven	Individu in ondergoed, veelal van onderaf gefilmd, camera 'glijdt' over lichaam, vaak slechts lichaamsdelen in beeld, Individu etend en inactief. Individu hard aan het trainen, bezig met gezond eten.

Figuur 4.4. Framematrix: obesitas als probleem van het individu.

5 Conclusie

Met onderzoek dat zich voornamelijk beperkt tot de framing van obesitas in de Verenigde Staten is het tijd de Nederlandse media onder de loep te nemen. 'Obese' lijkt een goed begin: met zeldzame kijkcijfers is het een populair reality-televisieprogramma. Naar de seizoensopener van het allereerste seizoen in 2011 keken 1,4 miljoen mensen en dat zette gelijk de toon voor de rest van de serie – en ook het tweede seizoen. Media hebben de macht om een bepaald issue voor sociale aandacht te selecteren en op een specifieke manier te framen. Ze vormen hiermee de perceptie van hun publiek; framing beïnvloedt attitude. Met deze wetenschap in het achterhoofd is het relevant om te onderzoeken hoe het issue van obesitas in een invloedrijk programma als 'Obese' geframed wordt. Onderhavig onderzoek zocht dit uit door een kwalitatieve inhoudsanalyse uit te voeren, met een speciale interesse in de manier waarop 'Obese' de vraag presenteert wie verantwoordelijk is voor het veroorzaken en het oplossen van het obesitasprobleem.

De resultaten laten zien dat in 'Obese' met een alarmerende toon over obesitas wordt gesproken. De voice-over gebruikt termen als 'levensbedreigend', 'ten dode opgeschreven' en 'tijd bom' om bij de kijker het idee over te brengen dat de tijd dringt er en snel iets aan de situatie van de programmadeelnemers moet gebeuren. Het programma gaat uitgebreid in op de gevolgen die het excessieve overgewicht voor de kandidaten heeft en definieert obesitas als een risico voor de gezondheid, een praktisch en ook een psychosociaal probleem. De kijker verneemt via verhalen van de deelnemers zelf, 'getuigenissen' van familieleden en vrienden alsmede via de getoonde beelden dat de deelnemers met gezondheidsproblemen in allerlei categorieën kampen. Veel aandacht besteedt het realityprogramma ook aan de functionele gevolgen van obesitas: de kijker ziet dat de kandidaten de grootste moeite hebben met normaal gesproken de meest vanzelfsprekende handelingen. Verder leert de kijker dat obesitas diepgaande gevolgen heeft op psychosociaal vlak: het leven van de deelnemers staat op een gevoelsmatige pauze, relaties met zowel partners als kinderen staan onder druk en een groot aspect is schaamte. Kandidaten schamen zich voor zichzelf maar ook hun kinderen en partners schamen zich voor hen. Al met al is het geen prettig plaatje. Voor eventuele maatschappelijke en economische gevolgen heeft de realityshow geen ruimte; obesitas is een probleem van het individu.

De programmamakers schetsen het beeld dat zowel de oorzaak als de oplossing van obesitas een kwestie is van eet- en beweeggewoonten (omschreven als levensstijl), die samenhangen met het denk- en gedragspatroon (mentaliteit) van de kandidaten. Sociale, politieke en economische factoren worden genegeerd; obesitas volgens 'Obese' is een probleem waar niemand anders dan het individu de verantwoordelijkheid voor draagt.

Het eerste gedeelte van elke aflevering besteedt vooral aandacht aan de vraag hoe de deelnemer zo dik is geworden. De vooronderstelling is dat ze zelf iets fout hebben gedaan. De kijker krijgt het idee aangereikt dat de deelnemers allen een zeer passieve levensstijl leiden en daarbij ongezond voedsel eten in te grote hoeveelheden. De visie is dat het ze ontbreekt aan zelfbeheersing en zelfcontrole, ze hebben het te ver laten komen. De makers leggen nadruk op de impressie dat de deelnemers zelf de keuze hebben gemaakt de weg die ze nu volgen, in te slaan. Het beeld dat 'Obese' van de kandidaten creëert is eenzijdig en selectief en in de manier waarop ze behandeld en in beeld gebracht worden zitten aspecten van straf en vernedering. Bij de kijker worden gevoelens opgewekt van walging en afschuw.

Om te voorkomen dat de kijker de kandidaten te veel veroordeelt voeren de makers van het programma allerlei omstandigheden op die ze verontschuldigen voor hun gedrag. Dit zijn ge-

beurtenissen van grote impact op het leven van de deelnemers, zoals het verlies van een dierbare. De makers halen zo het scherpe randje af van het idee dat het allemaal hun eigen schuld is. Een te sterke veroordeling in het begin zou verhinderen dat de kijker sympathie voor de deelnemers kweekt en met ze meeleeft in de rest van het programma. Het is echter ook weer niet de bedoeling dat de deelnemer té zielig wordt; de programmamakers moeten de verantwoordelijkheid niet te veel bij het individu wegnemen. En dus besteedt de rest van de realityshow verder weinig aandacht aan de in het begin zo uitgebreid uitgemeten verzachtende omstandigheden. Als een acrobaat in een circus voert 'Obese' iedere aflevering weer deze balanceeract op, waarbij deze twee factoren constant in evenwicht worden gehouden.

Terwijl de aandacht voor de omstandigheden naar de achtergrond verdwijnt, neemt de focus op het individu in het tweede deel van het programma toe: deze moet zijn zelfcontrole herpakken en zijn levensstijl aanpassen. De programmamakers zetten een aantal metaforen in. De oplossing voor het probleem ligt in het kunnen omzetten van de spreekwoordelijke *knop* en de deelnemers moeten de *strijd* aangaan, niet alleen tegen hun overgewicht, maar ook – en eigenlijk vooral – tegen zichzelf. Het is een strijd die alleen zichzelf kunnen strijden. De oplossing lijkt simpel: trainen ze goed en eten ze gezond, dan boeken de deelnemers resultaten. Boeken ze geen resultaten dan wekt 'Obese' direct de impressie dat ze niet hard genoeg trainen en zich niet strikt genoeg aan de voedingsschema's houden.

De makers van 'Obese' brengen echter ook naar voren dat de kandidaten het maar moeilijk alleen afkunnen. De afleveringen wekken de indruk dat ze nergens zijn zonder de begeleiding en faciliteiten van het Obese-team. Dit moet de deelnemers continu aanpakken en pushen waardoor de hulp een dwangmatig karakter krijgt. Hier wringt het: het programma presenteert de oplossing als het maken van de juiste keuze, maar toch is er dat element van dwang. Het is iets wat het individu zelf moet doen, maar tegelijkertijd kan deze het doel maar moeilijk bereiken zonder begeleiding. Dit is een onderdeel van het individualistische frame: ja, de kandidaten moeten het zelf doen, maar een deel van de oplossing is dat de deelnemer een flinke duw in de juiste richting krijgt.

Wanneer het goed gaat worden de resultaten beloond als een persoonlijke prestatie. Ook hier is iets terug te zien van een balanceeract: waar het eerst ging over straf, vernedering en walging is er nu plaats voor beloning, complimenten en bewondering. Wanneer het niet zo goed gaat besteden de programmamakers wederom aandacht aan verontschuldigende omstandigheden. Ze belichten de faalangst van de kandidaten, lichamelijke tegenslagen en andere perikelen om het respect bij de kijker des te groter te maken wanneer de kandidaten uiteindelijk hun doel halen – en te voorkomen dat deze de kandidaten veroordeelt wanneer ze het niet (helemaal) halen. Het team blijft de programmadeelnemers er wel op wijzen dat ze kunnen kiezen hoe ze met de omstandigheden omgaan: laten ze het hen beheersen of nemen zij de controle? De makers van 'Obese' zorgen er zo voor dat er bij de kijker ruimte is voor slechts een idee: er maar een verantwoordelijke is en dat is het individu, *no matter what*.

6 Discussie

Waar de conclusie gericht is op pure observaties, gaat de discussie meer interpretatief en kleurend op de resultaten in. Dit gebeurt heel expliciet in het eerste gedeelte, in de bespreking van een deel van de resultaten die meer toelichting behoeven. Vervolgens gaat dit hoofdstuk in op de gevolgen van het feit dat 'Obese' een individualistisch frame hanteert en de specifieke invulling hiervan. Met deze gevolgen in het achterhoofd is de discussie ook het moment om de vraag te stellen: bestaan er programma's die een counterframe bieden of bestaat er een monopoliepositie voor 'Obese'? Voordat dit hoofdstuk ter afsluiting ruimte biedt voor de beperkingen van het onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek, zet het nog de resultaten af tegen de literatuur en trekt het een vergelijking tussen Amerika, Engeland en Nederland.

6.1 Bespreking van de resultaten

Dat 'Obese' de nadruk legt op individuele verantwoordelijkheid strookt met de verwachting. Het onderzoek van Kim en Willis (2007, p. 372) laat immers al zien dat wanneer het nieuws betreft, televisie meer focust op persoonlijke verantwoordelijkheid dan gedrukte media. De onderzoekers halen de theorie aan dat televisie een 'verhalenverteller' is. In dit licht is het goed mogelijk dat televisie de aandacht voor sociale omstandigheden verliest, en in plaats daarvan meer focust op individuele verantwoordelijkheid. Het onderzoek van Inthorn en Boyce (2010, p. 95) laat zien dat dit niet alleen voor nieuws op televisie geldt, maar ook voor zogenaamde 'transformatieve lifestyleprogramma's', oftewel reality-tv, oftewel: 'Obese'. Daarbij gaat het in dit soort programma's eigenlijk niet rechtstreeks over sociale problemen. Het gaat niet over de maatschappij maar over het individu. Dat levert andere teksten en andere frames op dan andere genres. Maatschappelijke, politieke en economische factoren worden over het algemeen geminimaliseerd dan wel geheel genegeerd.

Onderhavig onderzoek dient vooral om uit te zoeken hoe de programmamakers dat individualistische frame precies invullen. Het is best een lastige opgave voor ze: obesitas moet een probleem van het individu zijn, maar het kan niet zo zijn dat de kijker de deelnemers alleen maar veroordeelt. De reden hiervoor is dat kijkers er uiteindelijk toch een *feel good* gevoel aan over willen houden, ze willen de kandidaten uit het diepe dal zien klimmen en weer zien lachen – dat is een van de redenen voor mensen om naar programma's in dit genre te kijken. Daarvoor is van belang dat de kijker ook sympathie kan kweken voor de deelnemers.

Om er zeker van te zijn dat de kijker de verantwoordelijkheid bij het individu legt verwijst 'Obese' voor de oorzaak – naast mentaliteit – naar levensstijl. Over of dit inderdaad verwijst naar individuele verantwoordelijkheid valt wellicht te discussiëren. De term levensstijl heeft betrekking op de manier van leven van een individu, maar is niet per definitie volledig de verantwoordelijkheid van het individu; ook omgeving kan van grote invloed zijn op leefgewoonten. Het realityprogramma presenteert levensstijl echter wel als zodanig. Levensstijl is in het programma iets waarin men volledig vrij is, de deelnemers kiezen er volgens 'Obese' volledig zelf voor om er bepaalde gewoonten op na te houden. De programmamakers laten de invloed van bijvoorbeeld sociaaleconomische omstandigheden op de levensstijl buiten beschouwing.

Het programma schetst een uitgebreid beeld van iedere deelnemer. De deelnemer zelf levert hier een belangrijke bijdrage aan. Een slimme zet van de programmamakers, want als de deelnemer het zelf zegt, wie is de kijker dan om hem niet te geloven? De kijker hoort alleen uitspraken die passen binnen het frame. Dit wekt de sterke verdenking dat de makers een strenge selectie hebben toegepast om deze uitgebreide, maar ook heel eenzijdige weergave van de kandidaten te creëren. Het zou immers wel erg toevallig zijn als alle uitspraken die de deelnemers

doen precies passen in het frame dat de programmamakers voor ogen hebben. Daarbij werken de vooronderstellingen in vragen van de presentatrice en de personal trainer sturend. Deze leggen de deelnemers nog net geen woorden in de mond, maar het is wel duidelijk in welke richting ze een antwoord willen horen.

Selectief zijn de programmamakers ook wanneer ze naast familie geen mensen aan het woord laten die de deelnemers in een andere omgeving meemaken dan alleen thuis. Dit terwijl het mogelijk is dat de deelnemers daar een heel andere kant van zichzelf laten zien. Er zitten deelnemers tussen die lichamelijk zwaar werk doen, maar de programmamakers zorgen ervoor dat hier alles behalve nadruk op ligt. Er zijn ongetwijfeld veel meer mensen – zonder obesitas – die nadat ze eenmaal thuis zijn van hun werk maar een ding doen: op de bank zitten en televisie kijken. Het beeld dat ‘Obese’ van de deelnemers creëert is erg eenzijdig. Dit helpt het frame dat de programmamakers in gedachten hebben, namelijk dat het individu verantwoordelijk is voor het obesitasprobleem, over te brengen bij de kijker. Hieruit wordt duidelijk dat het dus niet alleen gaat om wat de kijker ziet, maar ook voor een groot gedeelte om wat deze *niet* ziet.

De omstandigheden die de programmamakers opvoeren zouden kunnen duiden op een ander frame. In dat geval hadden ze er echter dieper op in moeten gaan. Ze hadden het beeld kunnen schetsen dat aan obesitas psychologische oorzaken ten grondslag liggen waarmee het meer richting een ziekte gaat – waarvoor de verantwoordelijkheid buiten het individu ligt. Dit doen ze echter niet, ze worden net voldoende naar voren gebracht om emoties op te wekken en daarom geïnterpreteerd als onderdeel van het individualistische frame.

Van de experts in het programma ziet de kijker het meeste van de personal trainer. Deze is geen neutrale observeerder en geeft meer dan alleen advies; hij laat de deelnemers zich schuldig voelen en zorgt voor vernedering. Dat juist een expert dit doet heeft veel invloed, een expert wordt doorgaans als extra geloofwaardig beschouwd.

De programmamakers zetten nog een zelfde soort middel in om het individualistische frame over te brengen. De teksten van de voice-over zijn over het algemeen formeler, soms zelfs quasiwetenschappelijk en worden met een serieuze toon in een rustig tempo uitgesproken. Het is een soort stem van God die de kijker hoort. Kozloff (1989, p. 82) beschrijft dat makers van fictiefilms vaak van deze ‘voice of God narration style’ gebruik maakten omdat het de feitelijke basis van een verhaal benadrukt en het gezag dat documentaires doorgaans hebben ‘leent’. Zo wilden ze hun fictieve verhalen veredelen. Zich hier ongetwijfeld van bewust is het dan ook niet vreemd dat de programmamakers het frame explicieter tot uiting laten komen in de voice over.

In het team van experts zit ook een psycholoog. Deze besteedt echter maar weinig aandacht aan de trauma’s van de deelnemers en de gesprekken die de kijker ziet stellen weinig voor. Wat je als kijker mag verwachten is dat de psycholoog hier grondig aandacht aan besteedt en de deelnemers bijvoorbeeld helpt met vervelende situaties om te gaan zonder naar eten te grijpen – dit gebeurt echter niet. Het wekt de verdenking dat de opgevoerde omstandigheden niet echt serieus worden genomen en de psycholoog enkel aanwezig is voor de show, om bij de kijker het idee te wekken dat er aan alles is gedacht. In het eerste seizoen was psychologische hulp ‘opvallend afwezig’, in ieder geval in de eerste twee afleveringen (Braun, 2011). Op verschillende fora is te zien dat de programmamakers hier kritiek van kijkers over ontvingen. Een ‘conversatiestarter’ in nrc.next over het onderwerp kreeg – onder andere – onderstaande reacties:

“Nee, alleen de tranentrekkende momenten worden getoond. Als ze nou het etiketje van pure emo-tv zouden willen vermijden zouden ze best

wat realistischer kunnen zijn over de psychologische kant van het heel dik zijn en dat wat meer laten zien. [...]"

(Y., 2011)

"Inderdaad, waar is de GZ-psycholoog in het programma Obese? [...]"

(Michiel, 2011)

Deze gegevens versterken de eerder genoemde verdenking dat de psycholoog in het tweede seizoen vooral aanwezig is voor het idee. Wanneer de psychologische gesprekken wel wat zouden voorstellen zouden deze oorzaken naar boven kunnen brengen die verwijzen naar een ander frame en dat is natuurlijk niet de bedoeling.

'Obese' presenteert de oplossing als een paar gemakkelijk te volgen stappen. De deelnemers hoeven alleen even mentaal de knop om te zetten en de schema's te volgen. Het programma schrijft positief resultaat direct toe aan het braaf volgen van de schema's en een verandering in mentaliteit. Wanneer het niet lukt, ligt het niet aan de schema's maar aan inconsequent gedrag en gebrek aan wilskracht en doorzettingsvermogen van het individu. Wanneer deelnemers hun doelen halen wordt dit aangemoedigd als een persoonlijke prestatie, waarmee de programmamakers onderstrepen dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor de oplossing. Maar – en hier wringt het – er klinkt ook in elke aflevering door dat de deelnemers het maar moeilijk zonder het Obese-team kunnen. Niet voldoende echter om te kunnen zeggen dat er sprake is van een ander frame, bijvoorbeeld een frame met als kernidee dat onder de juiste omstandigheden iedereen van obesitas af kan komen. De kandidaten hebben een duw in de juiste richting nodig en de personal trainers moeten ze scherp in de gaten houden, maar ze moeten het nog steeds zelf doen. Het is een deel van de oplossing. Hiermee blijft het individualistische frame overeind.

6.2 Geschetste beeld en mogelijke gevolgen

Gezondheid en lichaamsgewicht zijn complexe issues, veel complexer dan 'Obese' doet voorkomen. De oplossing is ook een stuk minder simpel dan hij in 'Obese' lijkt. Elke dag minimaal 2 uur sporten op 1700 tot 2000 calorieën is intensief en de resultaten die de kandidaten in het programma behalen zijn spectaculair, maar ook zeldzaam. Het programma geeft echter het idee dat gewicht makkelijk onder controle te houden valt en het lichaam bestuurd kan worden als een machine, zolang de eigenaar daar maar toe bereid is.

Domoff et al. (2012, p. 996) stelden in een experimenteel onderzoek mensen voor een periode van 40 minuten bloot aan het realityprogramma 'The biggest loser'. De onderzoekers trokken de conclusie dat wat zij noemen 'anti-fat'-attitudes toenemen na een korte blootstelling aan realityprogramma's over gewichtsverlies. Dat afkeer jegens mensen met obesitas groter wordt is opvallend aangezien de programmadeelnemers gedrag vertonen dat niet overeenkomt met bestaande stereotypen van dikke mensen. Zo ziet de kijker ze hard werken en aanzienlijk succes behalen in het verliezen van gewicht (Domoff et al., 2012, p. 997). De onderzoekers achten het plausibel dat juist dit, het zien van hardwerkende mensen met obesitas, negatieve attitudes tegenover mensen met obesitas aanwakkert. Want: als zij het kunnen, waarom doen/kunnen dan niet alle mensen met obesitas het?

Niet alle realityprogramma's over obesitas zitten hetzelfde in elkaar. De brede conclusie trekken dat de resultaten gelden voor alle reality-tv over gewichtsverlies gaat dus wat ver, maar dat meer programma's het door Domoff et al. (2012) aangetoonde effect teweegbrengen is aanne-

melijk. Het format van 'Obese' verschilt van dat van de Amerikaanse 'The biggest loser'; de laatste is een stuk extremer wanneer het individuele verantwoordelijkheid onderstreept en het afvalproces presenteert als een (wed)strijd. De dubbelzinnige titel geeft daar al een idee van. De deelnemers strijden tegen elkaar en voor wie het meeste weet af te vallen ligt een groot geldbedrag klaar. In de kern brengt 'Obese' echter wel hetzelfde idee over: gewicht is controleerbaar en een kwestie van individuele verantwoordelijkheid. Gewichtsverlies wordt eveneens onjuist geportretteerd. Om er zeker van te zijn moet het onderzoek van Domoff et al. (2012) wellicht herhaald worden voor 'Obese', maar de resultaten van onderhavig onderzoek wekken in ieder geval de verwachting dat ook 'Obese' een negatieve invloed heeft op de attitude tegenover mensen met overgewicht. De vraag die hieruit rijst is: moeten we een probleem als obesitas wel in een dergelijk gedramatiseerd programma stoppen?

6.3 Monopoliepositie voor 'Obese'?

Het doet ook de vraag rijzen hoe het zit met andere (reality)programma's over obesitas in Nederland. Hoe zit het bijvoorbeeld met de dekking van het onderwerp buiten de commerciële zenders, die wellicht minder gedramatiseerd zijn, om: zijn er programma's die een counterframe bieden of is er een monopoliepositie voor 'Obese' en de manier waarop deze realityshow obesitas framed?

Een blik in het archief van Beeld en Geluid laat zien dat ook publieke omroepen aandacht besteden aan obesitas. Zo is er bijvoorbeeld 'XXL', een programma waarin de presentator meekijkt in het dagelijkse leven van vijf personen die met obesitas kampen en erachter probeert te komen welk verhaal er schuil gaat achter de kilo's. Uit de informatie die het programma over obesitas biedt op de website blijkt dat 'XXL' er heel andere uitgangspunten op na houdt dan 'Obese'. Het programma definieert obesitas als een syndroom en als chronische ziekte. Over de oorzaken wordt gezegd dat deze niet altijd duidelijk zijn. De website noemt dat erfelijkheid soms een rol kan spelen, dat de belangrijkste oorzaak te veel eten en te weinig bewegen is maar ook psychische factoren een rol kunnen spelen. Daarnaast komt de Binge Eating Disorder ter sprake (Katholieke Radio Omroep [KRO], z.d.).

'Operatie Fit-NL' is een niet-gedramatiseerd programma waarin niet alleen veel aandacht is voor wat iemand eet, maar vooral voor *waarom* iemand veel eet. Ook komt obesitas aan bod in programma's als 'Pauw en Witteman' en 'Labyrint', een programma over ontwikkelingen op verschillende terreinen van de wetenschap, waarin elke keer een ander thema centraal staat. De aflevering met als thema obesitas presenteert het idee dat de oorzaak van zwaarlijvigheid in de hersenen ligt; obesitas is een psychische stoornis en moet als zodanig worden behandeld (Nederlandse Publieke Omroep [NPO], z.d.). Ook is er het programma 'Je zal het maar hebben' dat een aflevering besteedt aan het onderwerp. Dit programma laat zien hoe het is om te leven met morbide obesitas. Het is een medisch informatief programma waarbij voorop staat dat de persoon niet als 'zielig' wordt bestempeld, maar de kijker laat zien hoe hij of zij op een positieve manier omgaat met een ziekte of aandoening. Het doel moet gezocht worden in informeren en begrip kweken (Witte, 2004).

'Obese' heeft dus geen monopoliepositie, er zijn zeker meer (reality)programma's die – op het eerste gezicht – counterframes of in ieder geval een andere invulling van het individualistische frame bieden. Of deze kunnen opboksen tegen kijkcijferhit 'Obese' is echter de vraag. Daarnaast bestaat er een reële kans dat het publiek van 'Obese' deze andere programma's helemaal niet ziet. Bovendien laten de commerciële zenders ook nog de vergelijkbare programma's 'Afvallers XXL' en de Nederlandse versie van 'The Biggest Loser' zien. Als deze laatste gelijk is aan de Ame-

rikaanse, houdt dat in dat Nederlandse televisie nog een extremere versie van het individualistische frame laat zien. Deze vraagstukken bieden mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

6.4 Amerika, Engeland en Nederland vergeleken

De literatuur laat zien dat nieuwsmedia over het algemeen een alarmerende toon hanteren wanneer het over obesitas gaat (Boero, 2007, p. 372). Onderzoekers vonden bewijs dat de media 'vet op het vuur' gooien en zo verantwoordelijk zijn voor het aanwakkeren van de discussie rondom het obesitasprobleem (Saguy & Almeling, 2008, p. 63). Hoewel het woord 'epidemie' niet voorkomt in 'Obese', laat de analyse zien dat er wel een alarmerende toon in doorklinkt. Het programma construeert obesitas echter niet expliciet als een publieke gezondheids crisis, maar als morele kwestie. Wanneer het gaat om verantwoordelijkheid ontvangt met name televisienieuws vaak kritiek dat het belangrijke gezondheidsproblemen reduceert tot kleine problemen van individueel niveau. Dit is ook in 'Obese' terug te zien, dat alleen de gevolgen voor het individu toont. Het is echter niet zo, dat het realityprogramma obesitas reduceert tot een klein probleem. Het is vooral een probleem van en voor het individu, maar wel een groot probleem. Ook dit kan het beeld versterken dat obesitas een serieus probleem is in de maatschappij. Nieuwsmedia, zo blijkt uit het theoretisch kader, gebruiken vaak extreme voorbeelden om overgewicht te illustreren. Dit doet de waargenomen omvang van de (zogenaamde) obesitasepidemie groter lijken dan deze feitelijk is (Saguy & Almeling, 2008, p. 64). In 'Obese' is dit ook te zien: de geselecteerde deelnemers zijn extreme voorbeelden van mensen met obesitas.

Aan het begin van dit hoofdstuk kwam al even naar voren dat het feit dat 'Obese' een individualistisch frame hanteert geen grote verrassing is. Het klopt inderdaad wat eerdere onderzoeken laten zien: televisie is een verhalenverteller en in dat licht is het logisch dat het individu centraal staat. Het hanteren van een individualistisch frame is niet gebonden aan nationale context. Hoe programma's dit frame precies invullen echter wel, zo laat het vergelijkende onderzoek van Blaszkiewicz (2009) tussen Amerika en Canada zien. Het Amerikaanse programma 'The Biggest Loser' benadert obesitas bijvoorbeeld veel sensationeler dan het Canadese programma 'The Last 10 Pounds Bootcamp'. Ook is het Amerikaanse programma intenser en minder realistisch wat gewichtsverlies betreft, terwijl ze wel beide de deelnemers de schuld geven voor hun overgewicht en hen verantwoordelijk maken voor het veranderen van hun leven (Blaszkiewicz, 2009, p. 37).

Gekeken naar de resultaten van het onderzoek van Inthorn en Boyce (2010) en Blaszkiewicz (2009) lijkt het erop dat de framing van obesitas in Engelse programma's veel gemeen heeft met die in Amerikaanse. Wat kan er gezegd worden wanneer we Nederlandse reality-tv met programma's in deze landen vergelijken? Waar Canada een andere invulling van het individualistische frame laat zien, vertoont Nederland, in ieder geval met 'Obese', eigenlijk veel overeenkomsten. Zo construeert het programma obesitas eveneens als een kwestie van zelfcontrole en individuele wil en noemt het nooit de rol van bijvoorbeeld de overheid – het is het individu dat actie moet ondernemen (Inthorn & Boyce, 2010, p. 89). De realityshow presenteert controle van gewicht op dezelfde manier als slechts een paar gemakkelijk te volgen stappen en ook in 'Obese' is de expert wat Inthorn en Boyce noemen een 'key feature'; het is de expert die de deelnemers door hun transformatie leidt en hen helpt de juiste keuzes te maken (Inthorn & Boyce, 2010, pp. 90-92).

Het lijkt er echter wel op, dat zowel Amerikaanse als Engelse reality-tv over obesitas nog net een stapje verder gaat in het straffen en vernederen van de deelnemers. Realityprogramma's in deze landen uiten het individualistische frame explicieter en op een extremere manier. Het onderzoek van Inthorn en Boyce (2010, pp. 93-94) gaat in op heftige situaties waarin de aanwezige experts

de identiteit van deelnemers aanvallen door hun eetgewoonten en lichaam belachelijk te maken. Experts laten openlijk hun walging zien en berispen de kandidaten regelmatig publiekelijk. De onderzoekers spreken zelfs van kastijding. Om ervoor te zorgen dat deelnemers van het programma de controle over hun lichaam herpakken, gebruiken de trainers emotioneel pijnlijke methoden (Inthorn & Boyce, 2010, p. 93). De titel van het onderzoek, 'It's disgusting how much salt you eat!', verwijst naar een scene uit het programma 'Three Fat Brides'. Het onderzoek beschrijft hoe de 'dieetgoeroe' van het programma spottend lacht wanneer ze deze opmerking uit tegenover een kandidaat. De onderzoekers ontdekten ook dat een veelgebruikte techniek in programma's over obesitas het laten zien van zakken met vet is. Het team van 'Obese' gaat voorzichtiger en ook respectvoller met deelnemers om. Het programma uit het frame van individuele verantwoordelijkheid subtieler.

In het theoretisch kader komt voorbij dat verschillende representaties van gewicht voortkomen uit verschillen in waarden, die voortkomen uit cultuur. In Amerika staat zelfredzaamheid hoog in het vaandel; dat is ook te zien in de manier waarop het individualistische frame wordt ingevuld (Saguy et al., 2010, p. 604). De resultaten van onderhavig onderzoek laten zien dat 'Obese' grotendeels de ideeën over obesitas van de overheid, het Convenant Gezond Gewicht (CGG) en de maatschappij weerspiegelt – waarvan verwacht mag worden dat deze Nederlandse waarden vertegenwoordigen. Het programma schrijft obesitas op dezelfde manier toe aan levensstijl en gedrag (zelfcontrole) en presenteert (on)gezond leven eveneens als een kwestie van keuze. Korthals (2011, p. 158) kaart aan dat het lichaam steeds meer gezien wordt als bestuurbaar; dat is ook het idee dat 'Obese' overbrengt op de kijker. Het programma deelt ook het idee van het CGG dat een gezond gewicht gemakkelijk bereikt en behouden kan worden wanneer men eten en bewegen in balans houdt. Er is echter ook een verschil: de overheid betreft omgeving in de discussie rondom obesitas. In de meest recente preventienota van het ministerie van VWS (2013, p. 12) is te lezen dat naast individuele keuzes en gedrag ook omgeving van invloed is; deze kan het makkelijk of juist moeilijk maken om gezond te leven. 'Obese' laat omgeving geheel buiten beschouwing.

Korthals (2011, p. 158) kaart aan dat het idee van individuele verantwoordelijkheid aangaande overgewicht en obesitas sterk verankerd is in de Nederlandse samenleving en het voor mensen vaak erg makkelijk is om dikke personen te discrimineren. Daarbij wordt, zoals zojuist al genoemd, het lichaam steeds meer gezien als iets dan kan worden bestuurd. Dit veranderen, zal volgens Korthals (2011, p. 158) geen gemakkelijke opgave zijn. Het zal in ieder geval duidelijk zijn dat een programma als 'Obese', dat dit beeld bevestigt, niet helpt hierbij.

6.5 Beperkingen en aanbevelingen vervolgonderzoek

Bij de bespreking van de methode zijn de beperkingen ervan al even ter sprake gekomen. De analyse doet een aanzienlijk beroep op het analytisch inzicht en de creativiteit van de onderzoeker, waarvan er in dit geval een het onderzoek heeft uitgevoerd. Daarom moet in gedachten gehouden worden dat de interpretatie van het geïdentificeerde frame in onderhavig onderzoek niet de enige juiste of 'ware' is.

Verder kan het als een beperking gezien worden dat er, hoewel meerdere afleveringen, alleen een realityprogramma aan de analyse onderworpen is. Dit hoofdstuk besprak eerder dat er meer realityprogramma's over obesitas in Nederland zijn, die zo op het eerste gezicht een ander frame hanteren of een andere invulling geven aan het individualistische frame. Er zijn realityprogramma's waarin het wedstrijdelement ontbreekt, waarin de makers begrip proberen te kweken voor de situatie van mensen met obesitas en waarin het aannemelijk is dat de kijker ook over oorzaken leert die buiten het individu liggen. Aan de andere kant zijn er mogelijk ook reality-

shows die een extremere versie van het individualistische frame in 'Obese' hanteren, zoals in Engeland en de VS. Om een compleet – of in ieder geval completer – beeld te kunnen geven van de framing van obesitas in Nederlandse media, zou vervolgonderzoek zich ook op deze programma's moeten richten. Dan kunnen er ook bredere uitspraken gedaan worden over de framing van obesitas in Nederlandse reality-tv in het algemeen.

Om dezelfde redenen is het relevant om ook naar televisieprogramma's te kijken buiten het genre van reality-tv om en te analyseren of deze dezelfde of counterframes bieden. Onderzoek van Inthorn en Boyce (2010, p. 84) laat zien dat, hoewel het specifiek een eigenschap is van reality-tv, de focus op individuele verantwoordelijkheid en wat de onderzoekers noemen 'the shaming of the obese body' zich niet beperkt tot dit genre. Transformatieve lifestyleprogramma's zijn dan wel opener en grover wanneer ze obesitas moraliseren, maar ook journalistieke programma's construeren obesitas als bespottelijk en sociaal onacceptabel. Vervolgonderzoek kan uitwijzen of dit in Nederland ook het geval is.

Het onderzoek baseert zich nu slechts op een bron uit de Nederlandse cultuur; het zou goed zijn om de framing van obesitas tevens in andere genres te bekijken. Dit kunnen nieuwsberichten zijn, maar ook klassieke journalistieke stukken zoals interviews, reportages en tijdschriftartikelen zijn interessant om als contrast op te voeren met (reality-)tv en te kijken in hoeverre de framing ervan verschilt en/of overeenkomt.

Literatuurlijst

- Best, J. (2007). *Social Problems*. New York: W. W. Norton & Company.
- Blaszkiwicz, Z. N. (2009). Reality television and the promotion of weight loss: a Canadian Case. *The McMaster Journal of Communication*, 5(1), 28 – 40.
- Boero, N. (2007). All the news that's fat to print: The American 'obesity epidemic' and the media. *Qualitative sociology*, 30, 41-60.
- Boero, N. (2013). Obesity in the media: social science weighs in. *Critical Public Health*, 23(3), 371-380.
- Davegos, H., & Munnichs, G. (2007). *De obesogene samenleving. Maatschappelijke perspectieven op overgewicht*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Domoff, S. E., Hinman, N. G., Koball, A. M., Storfer-Isser, A., Carhart, V.L., Baik, K. D., & Carels, R. A. (2012). The effects of reality television on weight bias: An examination of The Biggest Loser. *Obesity*, 20, 993 – 998.
- Entman, R. M., (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of communication*, 43(4), 51-58.
- Gard, M. (2011). Truth, belief and the cultural politics of obesity scholarship and public health policy. *Critical Public Health*, 21(1), 37-48.
- Goffman, E (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Gorp, B. Van (2007). The constructionist approach to framing: Bringing culture back in. *Journal of Communication*, 57, 60-78.
- Gorp, B. Van (2007). Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures. *Kwalon*, 12(2), 13-18.
- Gorp, B. Van, & Goot, M. Van der (2009). Van Frankenstein tot de Goede Moeder: de inzet van frames in de strategische communicatie over duurzaamheid. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 37(4), 303-316.
- Hilton, S., Patterson, C., & Teyhan, A. (2012). Escalating coverage of obesity in UK newspapers: The evolution and framing of the 'obesity epidemic' from 1996 to 2010. *Obesity*, 20(8), 1688-1695.
- Inthorn, S., & Boyce, T. (2010). 'It's disgusting how much salt you eat!' Television discourses of obesity, health and morality. *International Journal of Cultural Studies*, 13(1), 83-100.
- Kim, S., & Willis, L. A. (2007). Talking about obesity: News framing of who is responsible for causing and fixing the problem. *Journal of Health Communication*, 12(4), 359-376.

- Kim, S., Scheufele, D. A., & Shanahan, J. (2002). Think about it this way: Attribute agenda-setting function of the press and the public's evaluation of a local issue. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 79(1), 7-25.
- Koetsenruijter, W., & Vanderveen, G. (2011). The popular virgin and the wolf in sheep's clothing. A case study of the imaging of victims and offenders. In Haaften, T. van, Jansen, H., Jong, J.C., de, & Koetsenruijter, A.W.M. (Eds.). *Bending opinion. Essays on persuasion in the public domain* (pp. 241-270). Amsterdam: Leiden University Press.
- Korthals, M. (2011). *Genomics, obesity and the struggle over responsibilities*. Dordrecht: Springer Science+Business Media B.V.
- Kozloff, S. (1989). *Invisible storytellers. Voice-over narration in American fiction film*. Oakland: University of California Press.
- Lawrence, R. G. (2004). Framing obesity: The evolution of news discourse on a public health issue. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 9(3), 56-75.
- Monaghan, L. F., Hollands, R., & Pritchard, G. (2010). Obesity epidemic entrepreneurs: Types, practices and interests. *Body & Society*, 16(2), 37-71.
- Pieterman, R. (2007). The social construction of fat: Care and control in the public concern for healthy behaviour. *Sociology Compass*, 1(1), 309-321.
- Pleijter, A. (2006). *Typen en logica van kwalitatieve inhoudsanalyse in de communicatiewetenschap*. Ubbergen: Tandem Felix.
- Saguy, A.C., & Almeling, R. (2008). Fat in the fire? Science, the news media, and the 'obesity epidemic'. *Sociological Forum*, 23(1), 53-83.
- Saguy, A. C., Gruys, K., & Gong, S. (2010). Social problem construction and national context: news reporting on 'overweight' and 'obesity' in the United States and France. *Social Problems*, 57(4), 586-610.
- Scheufele, D. A. (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication*, 49(1), 103-122.
- Shugart, H. A. (2011). Heavy viewing: Emergent frames in contemporary news coverage of obesity. *Health Communication*, 26, 635-648.

Internetbronnen

- Braun, B. (2011, 4 november). *Dikkerds zijn gewoon dunne mensen zonder wilskracht*. Gedownload op 29 juli 2014, van http://www.washetmaarwat.nl/bartbraun_nl/nrc_nextobese.pdf
- Convenant Gezond Gewicht. (z.d.). *Cijfers in 2013 door CBS*. Geraadpleegd op 3 maart 2014 van http://www.convenantgezondgewicht.nl/cijfers/cijfers_2013_door_cbs

- Convenant Gezond Gewicht. (z.d.). *Belangrijkste oorzaken van overgewicht*. Geraadpleegd op 3 maart 2014, van http://www.convenantgezondgewicht.nl/convenant_gezond_gewicht/achtergrond_informatie
- Katholieke Radio Omroep. (z.d.). *Seizoen 1: Sofie van den Enk volgt mensen met overgewicht*. Geraadpleegd op 3 juli 2014, van <http://xxl.kro.nl/over-het-programma>
- Michiel. (2011, 4 november). *Dikkerds zijn dunnerds zonder wilskracht* [weblogreactie]. Geraadpleegd op 29 juli 2014, van <http://www.nrcnext.nl/blog/2011/11/04/dikkerds-zijn-dunnerds-zonder-wilskracht/>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2013, 11 oktober). *Alles is gezondheid*. Gedownload op 1 maart 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezondheid-en-preventie/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/10/11/alles-is-gezondheid-het-nationaal-programma-preventie-2014-2016-deel-1-en-deel-2.html>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2011, 25 mei). *Gezondheid dichtbij*. Gedownload op 1 maart 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/notas/2011/10/10/landelijke-nota-gezondheidsbeleid-gezondheid-dichtbij.html>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2007, 31 januari). *Kiezen voor gezond leven*. Gedownload op 1 maart 2014, van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2007/01/31/preventienota-kiezen-voor-gezond-leven.html>
- Nederlandse Publieke Omroep. (z.d.). *Labyrint: Het hongerige brein*. Geraadpleegd op 3 juli 2014, van http://www.gezond24.nl/tv-uitzending/VPRO_1139799/Labyrint-Het-hongerige-brein
- Witte, M. (2004, 27 mei). *Oproep televisieprogramma 'Je zal het maar hebben'*. Geraadpleegd op 3 juli 2014, van <https://www.stichtingemetofobie.nl/forum/viewtopic.php?f=1&t=1619>
- World Health Organization. (z.d.). *Controlling the global obesity epidemic*. Geraadpleegd op 23 februari 2014, van <http://www.who.int/nutrition/topics/obesity/en/>
- Y. (2011, 4 november). *Dikkerds zijn dunnerds zonder wilskracht* [weblogreactie]. Geraadpleegd op 29 juli 2014, van <http://www.nrcnext.nl/blog/2011/11/04/dikkerds-zijn-dunnerds-zonder-wilskracht/>